БҮХИ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ ҮНЭН

ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Удын Горкомой орган.

№ 35 (4927) | 1946 он, февралиин 13, среда | Сэн 20 мүнгэн

Шэнэ табанжэлэй түсэбэй гол зорилгонууд хадаа ороной гэмтэжэ хохидоһон районуудые һэргээн бодхоохо, ажаүйлэдбэри ба хүдөө ажалай сэрэгэй урда тээхи хэмжээе тогтоохо, тиигээд тэрэ хэмжээе нилээд ехэ гү, али бага хэмжээгээр үлүүлэн гараха гэһэн ябадал болоно.

И. В. СТАЛИН.

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДТЭ ҺУНГАЛТА ХЭХЭ ЦЕНТРАЛЬНА ҺУНГУУЛИИН КОМИССИИН МЭДЭЭСЭЛ

Февралиин 10-ай воскресенье үдэр бүхы Советскэ Союз дотор бүхы һунгуулиин округуудаар СССР-эй Верховно Соведтэ депутадуудые һунгаха ябадал үнгэрбэ. Энэ һунгалта хадаа хүн зоной угаа ехэ политическэ дэбжэлтын оршон байдалда үнгэрөө. Нютагай сагаар үглөөнэй 6 часта хаанагүй голосовани эхилһэн байха юм.

Һунгагшадай үндэр ехэ эдибхи ба ехэгэн эмхитэй ябадал бүхы һунгуулиин округуудаар тэмдэглэгдэбэ. Участково ба окружной һунгуулиин комиссинуудай мэдээсэлээр, үдэрэй 3 часта һунгагшадай нилээд олонхидынь голосовалһан байба.

Февралиин 10-ай һүниин 12 часта голосовани бүхы газар нютагуудта дүүрээд байба. Участково ба окружной һунгуулиин комиссинууд голосуудые тоолохо ба Союзай Соведтэ болон Национальностьнуудай Соведтэ хэһэн һунгалтын үрэ дүнгүүдые тодорхойлхо ябадалда оробо.

Окружной һунгуулиин комиссинуудһаа уридшалан абтаһан түрүүшын мэдээгээр, һунгагшадай 96 процентһээ доошо бэшэнь голосованида хабаадалсаһан байна.

1946 оной февралиин 12-то Центральна һунгуулиин комисси болбол ССР Союзай Верховно Соведтэ һунгагдаһан депутадууд тухай түрүүшын мэдээсэл хэхэ аргатай болохо юм.

СССР-эй Верховно Соведтэ һунгалта хэхэ Центральна һунгуулиин комисси.

Шэнэ түлнүүдые хоролтогүйгөөр тэнжээхэ

Мүнөө үнгэргэгдэһэн СССР-эй Верховно Соведэй һунгалта хадаа манай бүхы арад зоной Ленин—Сталинай парти болон Советскэ правительствоһоо тойрон нэгэн хүн шэнгеэр жагсанги байһыень үшөө дахин элирүүлжэ үгэбэ. Засагай Верховно органине һунгаһан бүгэдэ-арадай һайндэр—1946 оной февралиин 10-нии манай республикын колхозно ниитэ болон бүхы малшад политическэ үндэр дээдэ дэбжэлтээр угтажа, эрхим хүнүүдэй түлөө эбтэй эетэйгээр голосовалба.

Һунгалтада зорюулагдаһан социалистическэ мүрысөөндэ оролсоһон республикын эрэгтэй эмэгтэй колхознигууд ажалай ли бүхы һалбаринуудаар ехэхэн амжалтануудые түйлажа, энэ түүхэтэ үдэртэ эрхим бэлэг бариһан байна. Адуу малай үбэлжэлгэ, түл абалгые эрхимээр үнгэрөөхэ хэрэгтэ бүхы хабаяа гаргажа байһан хэдэн олон колхоз, совхоз, фермэ, гүүртэнүүд һэдэһэн хэрэгтээ хүрэжэ байна юм. Үбэлжэлгын түрүүшын дүнгүүд дээрэһээ харахада, нэгэшье толгой мал хороонгүй тобир тарганаар ондо гүйлжэ байһан малажалай фермэ, малшад хаа-хаанагүй бии байна.

Адуу малай үбэлжэлгэдэ эрхим бэлэдхэл хэһэн Закаменай аймагай Кагановичын нэрэмжэтэ колхозой малшад үбэлэй эхилһэнһээ хойшо нэгэшье толгой мал хоролтодо оруулангүй, бүгэдыень тобир тарганаар харууһалжа байха юм. Үбэлэй байшарине зүбөөр хэрэглэжэ, тэжээл арбилхын түлөө эндэхи малшан бүхэн онсо анхаралаа хандуулһанай ашаар, түрүүшын 3 һара соо 100 шахуу центнер үбһэ һоломо арбилһан байна. Мүнөө тус колхозой малшад түл абалгые һайн бэлэдхэлтэйгээр угтаад, тэдэнээ элүүр энхээр тэнжээжэ байха юм.

Сэлэнгын аймагай «Социализм» колхозой малажалай фермэ, гүүртэнүүд үхэр малаа бараниинь дунда ба дундаһаа дээшэ шадалтайгаар үбэлжүүлжэ байна. Тиихэ зуураа, эндэхид 500 шахуу центнер үбһэ тэжээл арбилаа. Тус колхозой правлени болон партийна организаци малажалай фермэнүүдые дүршэл шадабари һайнтай эрхим хүнүүдээр хангажа шадаһан байна. Малшадай эрилтэнүүдые хангахын тулада колхозой хүдэлмэрилэгшэд горьтойхон анхарал табидаг юм. Малажалай хүдэлмэрилэгшэдтэ дулаан хубсаһа хунар болон эд бүд үгтэнэй. Энэ колхозойхид адуу малай үбэлжэлгэ, түл абалгые гарза гайгүйгөөр үнгэргэхын зорилгоор, аймагай бүхы колхозуудта хандалга гаргажа, социалистическэ мүрысөө үүсхэһэн байна. Тиин, түрүүшын һаранuудай дүнгөөр, аймагай бүхы колхозуудые илажа, ВКП(б)-гэй айком болон аймгүйсэдкомой дамжуулгын Улаан туг абаба. «Социализм» колхозой бүхы фермэ, гүүртэнүүд хүлеэжэ абаһан шэнэ түлнүүдээ нэгэшье хоролтогүйгөөр тэнжээжэ байна.

Адуу малай үбэлжэлгые үнгэргэхэтэеэ нэгэн доро, шэнэ түлнүүдые хоролтогүйгөөр тэнжээхэ шухала үе орожо ерэбэ. Республикын хэдэн олон колхоз болон фермэнүүд хони ямаадаа жэрдэрүүлэн түрүүлжэ эхилээ. Дүүрэн бэшэ мэдээгээр республика дотор 2.000 гаран тугал, 23.103 толгой хурьга эшэгэн абтаад байна. Эноэнине үнгэрэгшэ жэлэй эды хирэтэй сасуулхада, абтаад байһан тугалнууд олон ба гарзалһаниинь үсөөн байха юм.

Сэлэнгын колхозууд 200 шахуу тугалнуудые абаад, нэгэшье толгой хоролтодо оруулангүй, бүгэдыень элүүр энхээр тэнжээжэ байна. Адуу малай үбэлжэлгые амжалтатайгаар үнгэргэжэ байһан Хоригын колхозууд шэнэ түлнүүдээ нёдондонойхиһоо үлэмжэ һайн бэлэдхэлтэйгээр угтаад, гарзалуулангүй үсхэбэрилжэ байнхай. Бичүрын колхозууд 2.729 толгой хурьга эшэгэдые абаад, оройдоо хоёр толгойень хорооһон байха юм. Бодонгуудай сомоной колхозууд түл абалгые бүри һайнаар угтаба. Сталинай нэрэмжэтэ колхозой хүлеэжэ абаһан хэдэн олон хурьга, тугалнууд нэгэшье хоролтодо ороогүй. Тус сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой эрхим хонишон Шару Бадмаева 90 хурьга абаад, бүгэдыень бүрин бүтэнөөр харууһалжа байна.

Мухаршэбэрэй аймагай Сталинай нэрэмжэтэ колхозой хониной-товарна фермэ түл абалгые угтуулан, 200 толгой хурьгадай шэнэ байра бариһан, хуушан бүхы байрануудаа заһабарилжа, урин дулаан болгоһон юм. Мүнөө тус фермэ декабрьһаа эхилжэ, 300 гаран хурьга абаад, бүгэдыень тобир тарганаар ехэ болгожо байна. Фермын хүдэлмэрилэгшэд хурьгадаа саг соонь уһалан эдеэлүүлжэ, дулаан ба һаруул байрада байлгадаг, зоотехническэ заабарине нарин нягтаар сахидаг байна.

Республикын нютаг бүхэнэй колхозууд шэнэ түлнүүдые абажа эхилһээр үнинэй. Тиигэбэшье, зарим газарнуудаар энэ шухала хэрэгтэ мууса бэлэдхэл хэгдэһэн дээрэһээ гарза хохидол тохёолдожо байна. Малажалые хүгжүүлхэ талаар республика соо эгээл хожомдожо ябаһан Кударын колхозууд шэнэ түлнүүдые баһал хороожо байха юм. Эндэхи колхозууд бэшэ аймагуудта орходоо үсөөхэн тугал абаһан болобошье, тэдэнһээ хоролтодо оруулһан, аяар 30 гаран хурьгадые үхүүлһэн байба. Тэрэшэлэн Баргажанай зарим колхозууд хурьга эшэгэдые муугаар харууһалһан шалтагаанһаа үхүүлжэ байха юм.

1946 ондо малажалые хүгжүүлхэ гүрэнэй түсэб дүүргэхэ, үлүүлэн дүүргэхэ, БМАССР-ые ашаг шэмээр ехэ хүгжэнги малажалтай республика болгохо гэһэн зорилго имагтал үбэлжэлгые эмхитэйгээр үнгэргэжэ, шэнэ түлнүүдые хоролтогүйгөөр тэнжээһэнһээ дулдыдаха байна. Тиимэдэ республикын колхоз, совхоз, фермэ, малшан бүхэнэй эгээл харюусалгатай ба шухала зорилгонь шэнэ түлнүүдые нэгэшье хоролтогүйгөөр ба элүүр энхээр тэнжээхэ ябадал болоно. Нарай малай байра байдал саг үргэлжэ урин дулаан, доторхиинь һаруул сэбэр байлгаха зэргэтэй. Хурьга эшэгэ болон тугалнуудые эзэн ёһоор харууһалжа саг хэмынь алдангүй таарамжатай тэжээлээр эдеэлүүлхэ, бүлеэн уһаар уһалха, элүүр энхые хододоо шалгажа байха гэшэ малшадай түрүүшын зорилго мүн.

Шэнэ түлнүүдые абажа ѳайһан үедэ зооветеринарна хүдэлмэрилэгшэдэй үүргэнь тон ехэ байна. Тэдэнэр саг үргэлжэ фермэ, гүүртэнүүдээр ябажа, нарай түлнүүдые эрье тойрон, бэеынь элүүр энхые, байдал харууһыень шалгаха, малшадта үдэр бүриин заабари үгэхэ уялгатай.

Адуу малай үбэлжэлгые хүтэлбэрилхэтэеэ нэгэн доро, түл абалгые хоролтогүйгөөр үнгэргэхэ хэрэгтэ нютагуудтахи партийна, советскэ, газартаряалангай органууд онсо анхаралаа хандуулха байна. Мүнөө үедэ тэдэнэр колхоз, фермэ бүхэнэй түл абалга, малай үбэлжэлгые шалгажа, дутуу дундын байбал саг дары элирүүлэн, тэрэниие усадхаха шанга хэмжээнүүдые хараалха уялгатай.

Түрүү малшадта олгогдохо хүндэтэ нэрэзэргэнүүдтэ хүртэхын түлөө республикын бүхы малшад социалистическэ мүрысөөндэ эршэтэйгээр оролсобо. Энэ хүндэтэ нэрэзэргые олохо ябадал үбэлжэлгэ, түл абалгын үедэ шиидхэгдэхэ байна. Тиимэдэ аймагуудтахи партийна, советскэ, газартаряалангай орган, колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд республикын эрхим малшадта хүндэтэ нэрэзэргэнүүдые олгохо условинуудтай малажалай бүхы хүдэлмэрилэгшэдые танилсуулан, тэдэнэй дундахи социалистическэ мүрысөөе болотоор хүтэлбэрилхэ зорилготой.

БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

Бурят-Монголой Гүрэнэй Ленинэй орденто хүгжэмтэ-драматическа театрын артистнуудые БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха тухай

Республика соо хүгжэмтэ искусствые хүгжөөхэ хэрэгтэ шэнэ габьяа гаргаһанай түлөө Бурят-Монголой гүрэнэй Ленинэй орденто хүгжэмтэ-драматическа театрын артистнуудые БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гэбэл:

1. Бахрах Иосиф Григорьевичые
2. Бобрыкин Петр Михайловичые
3. Ларионов Иван Александровичые
4. Мейрович Павел Александровичые
5. Никулин Владимир Александровичые
6. Шахнин Абрам Натановичые
7. Шкетин Владимир Григорьевичые

БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшын орлогшо М. ЧУВЬЮРОВ.

БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь В. МОНКЕТОВ.

Улан-Удэ, Соведүүдэй Байшан,
1946 оной февралиин 7.

БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

БМАССР-эй искусствонуудай габьяата ажал-ябуулгашын нэрэзэргэ нүхэр Рык Изидор Львовичто олгохо тухай

Республика соо хүгжэмтэ культурые хүгжөөхэ хэрэгтэ шэнэ габьяа гаргаһанай түлөө БМАССР-эй искусствонуудай габьяата ажал-ябуулгашын нэрэзэргэ Бурят-Монголой Гүрэнэй филармониин главна дирижёр нүхэр Рык Изидор Львовичто олгохо.

БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшын орлогшо М. ЧУВЬЮРОВ.

БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь В. МОНКЕТОВ.

Улан-Удэ, Соведүүдэй Байшан
1946 оной февралиин 7.

БМАССР-һээ Национальностьнуудай Соведтэ һунгалтануудые хэхэ Улан-Удын 434-дэхи окружной һунгуулиин комисси болбол СССР-эй Верховно Соведтэ һунгалтануудые хэхэ үдэрые жэшээтэ һайнаар үнгэргэхэ тушаа ехэхэн эмхидхэлэй хүдэлмэри хэһэн байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: тус округой комиссиин членүүдэй заседани дээрэ һунгуулиин дүнгые гаргажа байна. Тэг дундань комиссиин түрүүлэгшэ, ВКП(б)-гэй Улан-Удын Городской райкомой секретарь нүхэр А. Х. Хамаганов һууна.

А. Поповой фото.

ССР Союзай Ехэ театр соо нүхэр И. В. Сталин Москва городой Сталинска һунгуулиин округой һунгагшадтай уулзаба

Энэ үдэрые Сталинска округой һунгагшад, мүн манай агууехэ ороной бүхы булан тохойн советскэ хүнүүд һанал сэдьхэлээ хүдэлгэн хүлеэжэ байба.

Мүнөөдэр Ехэ театр соо суглараһан һунгагшадай дунда анха түрүүн һунгалта хэхээ байһан залуухан хүбүүд басагад, дурасхаалта 1905 ондо Москвагай баррикадануудта дайлалдаһан ба агууехэ октябрьскэ доботолгодо хабаадалсаһан үгэ да үеын буурал сагаан толгойто хүдэлмэришэд, Электрозаводой мастернууд, Измайловска бүд нэхэхэ фабрикын залуухан стахановканууд, машино-бүтээлгын хүдэлмэришэд, элдэб шэнжэлхы ухаанай эрдэмтэн ба «Берлиниие абаһанай түлөө» гэһэн медальнуудые үбсүүн дээрээ ялалзуулан зүүһэн офицернүүдые олоор хаража болохо байна. Эдэнэр бүгэдэ дайн ба ажал дээрэ түйлаһан шэн габьяата ябуулгаараа алдар соло олоһон манай героическа арадай зохёохы ажал-ябуулагша арадай болон илагша арадай түлөөлэгшэнэр болоно.

... 8 часта эндэ сугларагшадай бүхы һанал сэдьхэл, ургамал сэсэгээр шэмэглэгдэһэн хэтэдээ мүнхэ Ленин багшын скульптура табигдаһан, 16 союзна республиканууудай тугуудаар хүреэлэгдэһэн нүхэр Сталинай тон ехэ портрет татагдаһан сцене тээшэ зорюулагдана.

Сталинска һунгуулиин округой һунгагшадай СССР-эй Верховно Соведэй һунгалтада зорюулагдаһан суглаае ВКП(б)-гэй Сталинска райкомой секретарь нүхэр С. А. Жолнин нээбэ.

—Хэдыхэн час үнгэрхэдэ, СССР-эй Верховно Соведтэ һунгалта хэхэ бүгэдэарадай һайндэр эхилхэнь. Манай ужам тэнюун ороной бүхы городууд ба тосхонуудта советскэ хүнүүд һунгуулиин урнын хажууда ерэжэ, коммунистнууд ба партийнабэшэ хүнүүдэй блогой кандидадуудай, манай большевистскэ партиин ба түрэл советскэ засагайнгаа түлөө голосовалха байна. Илангаяа манай Сталинска округой һунгагшадта энэ үдэр тон ехэ баясхаланта үдэр болохо, юуб гэхэдэ бидэнэр түрэл Сталинайнгаа түлөө голосовалха байнабди.

Эдэ үгэ хэлэхэдэнь, суглаанда хабаадагшад бүгэдөөрэн хүл дээрээ бодожо, нүхэр Сталинай хүндэлэлдэ нэрьемэ оваци хэбэ. Нэрьемэ альга ташалгаһаа Ехэ театрай үһөө доһолон байба.

Хүндэтэ президиумдэ ВКП(б)-гэй ЦК-гэй Политбюрогой членүүдые, нүхэр Сталин түрүүтэйгээр һунгаха дурадхалай ороходо альга ташалган ба оваци бүри ехэ хүсэтэйгөөр болоно.

Электрозаводой мастер нүхэр Михайлов трибуна дээрэ гараба.

—Хүндэтэ нүхэд һунгагшад! Верховно Соведтэ һунгалта хэхэ баярай үдэрэй урда би манай заводой хүдэлмэришэд ба албахаагшадай һанажа байһан һанаа бодолые дамжуулан хэлэхые хүсэнэб. Манай коллектив СССР-эй Верховно Соведэй депутадай кандидадта нүхэр Сталиниие дэб жүүлээ. (Удаан саг сое, нэрьемэ альга ташалган болоно).

Нүхэр Михайлов хадаа Иосиф Виссарионович Сталинай агууехэ габьяа тухай, Эсэгэ ороноо абаралгаар, дайсанаа даралга ба түүхэтэ илалта түйлалгаар советскэ хүнүүдэй тэрээндэ уялгатай байһан тухай хэлэбэ. Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайнай түрүүшын һаранuудта дайсан манай столицада орохые жүхэжэ байха үеэ Москвагай Сталинска һунгуулиин округто һуужа байһан 25.000 хүн һайн дуранһаа фронт ошоо һэн. Мүн 150.000 хүн хамгаалгын хүдэлмэри хэлгэдэ хабаадажа байгаа. Энэ айхабтар аюултай үдэрнүүдтэ нүхэр Сталин Москвада, дайшалхы тушаалдаа байжа байгаа.

Техническэ науканuудай доктор И. Н. Усюкин «би энэ суглаан дээрэ һанал сэдьхэлээ ехээр хүдэлгэн үгэ хэлэжэ байнаб» гэжэ мэдүүлбэ.

Нүхэр Усюкин үнэн зүрхэнһөө хэлэһэн гүнзэгы удхатай үгэеэ сэсэн мэргэн вождь ба полководец агууехэ эрдэмтэ нүхэр Сталинда зорюулба. Жиирэй колхозник байһанаа большевистскэ парти, Советскэ засаг ба агууехэ Сталинай оролдолгоор эрдэмдэ һуража, профессор болоод, правительствын дээдэ хайрада хүртэһэн ба Сталинска шагналай лауреат гэжэ хүндэтэ нэрэзэргэ хоёрдохео олоһон өөрынгөө ажабайдалай зам тухай тэрэ мүн хөөрэһэн байна.

Микоянай нэрэмжэтэ комбинадай хүдэлмэришэн нүхэр Литтина үгэ абаба.

Нүхэр Литтина дайнай айхабтар хатуу үдэрнүүдтэ нүхэрөө ба хүбүүдээ фронтдо мордохуулаад, өөрынгөө ажалаар Улаан Армида туһалхын түлөө станок ба машинануудай дэргэдэ зогсожо хүдэлмэрилһэн хэдэн мянган эмэгтэй патриодуудай нэгэн болоно. Нүхэр Литтина эхэнэртэ агууехэ эрхэ советскэ засагай олгоһон, эхэнэр ба хүүгэд тухай парти ба правительствын түйлай ехэ анхарал оролдолго гаргадаг тухай хөөрэбэ.

Советскэ Союзай Герой нүхэр Мясников, бусад хэдэн олон советскэ сэрэгшүүд шэнги Ленинградһаа Берлин хүртэр тон хүндэ бэрхэшээлтэй аал, зүгөөр тон ехэ алдар солотой замые түйлажа гараһан байна. Һунгагшадта үгэ хэлэжэ, хандаха зуураа, Эсэгэ ороноо абараһанай түлөө нүхэр Сталинда баясхалан хүргэхэ дура сэдьхэлээ халуунаар зорюулжа байһанаа мэдүүлбэ. Шпрее мүрэн дээрэ болоһон героическа операцинууд, тэдэнэй түлөө Советскэ Союзай Геройн нэрэзэргэ олгуулагдаһанайнгаа тухай хөөрэнэ. Тиихэдэ тон олон хүндэ хатуу бэрхэшээлнүүд тохёолдодог һэн. Дайсад тон пэтэрүүгээр үһэрэлдэдэг артиллери ба миномёдоор зай забһаргүйгөөр буудажа манай сэрэгшүүдые айлгаха һэдэлгэ гаргадаг байгаа.

—Нүхэр Сталинаар хүмүүжүүлэгдэһэн советскэ хүнүүдые айлгажа болохо аал! —гэжэ нүхэр Мясников хоолойгоо шангадхан хэлэнэ.—Бидэнэр, Улаан Армиин сэрэгшүүд, Советскэ Союзай Генералиссимус нүхэр Сталинай ударидалга доро ябажа дайлалдаһан байнабди. Бидэнэр дайсанаа үй бута сохиходоо ба илахадаа Сталинска түсэбөөр, илалта түйлаха ябадалые зааһан Сталинска наукын ёһо гуримаар ябаһан байнабди,—гэжэ нүхэр Мясников үгэеэ дүүргэбэ. Эдэ үгэнүүдыень суглаанда һуугшад халуун оваципяар угтаба.

Зал соо нэгэ хэдэн секунда шэмээгүй аалихан боложо, суглаанай түрүүлэгшэ ингэжэ соносхобо:

—Нүхэр Иосиф Виссарионович Сталинда үгэ үгтэнэ.

Эндэ һууһан хэдэн мянган хүнүүд хүл дээрээ бодоно. Зал соо нэрьемэ альга ташалган түйлай ехэ хүсэтэйгөөр болобо. Нүхэр Сталинай трибуна тээшэ ошоходонь, нэрьемэ шанга оваци боложо, үгэеэ хэлэжэ эхилхэ арга олгоногүй. Табан алдарта жэлнүүдтэ, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үдэрнүүдтэ нүхэр Сталинай нэрые ухаан сэдьхэлдээ хадуугаад, ажаллаһан ба дайлалдажа ябаһан суглаанда хабаадагшад советскэ арадай агууехэ вождь, эсэгэ ба багшаяа халуунаар амаршалба. «Агууехэ Сталинда—ура!», «түрэл Сталинда—ура!» гэһэн хашхаралдаан болобо. Вождиин һунгагшадтаяа уулзаһан энэ уулзалга мартагдашагүй хүхюун байба.

Зал соо шэмээгүй боложо, нүхэр Сталин үгэеэ эхилбэ.

Сталинай голос хэзээдэшье түбшэн даруу ба лабтай этигэлтэйгээр дуулдадаг зангаараа соностоно. Нүхэр Сталин бүхы хүсэ шадалаа гаргажа ажаллаһан ба Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай жэлнүүд болохо һүүлшын найман жэл соо манай арадуудай, манай ороной үнгэрэн гараһан замые дурдана.

Манай героическа замай һалбаринууд эндэ һуугшадай оюун бодолдо тон элихэнээр һанагдана.

Нүхэр Сталин Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай жэлнүүдтэ манай алдарта Улаан Армиин түйлаһан агууехэ амжалтанууд ба советскэ хүнүүдэй героическа ажал хүдэлмэри тухай хэлэбэ.

Советскэ арадуудай вождь саашадаа хэлэхэлээ, ойрын жэлнүүдтэ манай ороной хүгжэлтын арга-нүхэсэлнүүд тухай дэлгэрэнгыгээр шэнжэлэн харуулба. Бидэнэр хохидолдо ороһон районуудаа һэргээн бодхоожо, ажаүйлэдбэри ба хүдөө ажалаа дайнай урда тээ байһан хэмжээдэнь хүргэжэ, дайнай һүүлэй дүрбэдэхи табанжэлэй турша соо энэ хэмжээе үлүүлжэ, улам урагшаа дабхиха ёһотой байнабди.

Нүхэр Сталин үгэеэ дүүргэхэдээ һунгагшадта, тэдэнэй үзүүлһэн этигэл найдабариин түлөө баясхалан хүргэбэ.

Һанаагаа бү зобогты, таанарай найдабарине дүүргэхэ гэжэ оролдохол байхаб!

Зал соо нэрьемэ шанга оваци дахин бүри ехээр болобо. Нүхэр Сталин трибунаһаа бууба. Суглаанда хабаадагшад бүгэдөөрөө хүл дээрээ бодожо, вождь ба багшаяа халуунаар амаршална.

Коммунистнууд ба партийнабэшэ хүнүүдэй блогой кандидадуудай түлөө, түрэл ба инаг нүхэр Сталинай түлөө өөһэдынгөө голосуудые үгэхые һунгагшадые уряалһан резолюци суглаанда хабаадагшад нэгэн дуугаар, түйлай ехэ дэбжэлтэйгээр батлан абаба.

1946 оной февралиин 7-до Москва городой Ленинградска һунгуулиин округой һунгагшадай һунгалтын урда тээхи суглаан дээрэ

Нүхэр Г. М. Маленковой хэлэһэн үгэ

Нүхэдүүд! Манай мүнөөдэрэй суглаан дээрэ, Верховно Совет хэхэ һунгалтануудай урда тээ, манай бүхы орон доторхи мэтэ, булта бидэнэр, советскэ хүнүүд болбол өөрынгөө агуу ехэ илалта тухай баярлан хэлэнэбди. Энэ үедэ советскэ хүн бүхэн болбол манине илалтада асарһан нүхэр Сталин тухай инагалан һанажа байдагынь мэдээжэ. (Нэрьемэ альга ташалган. Бүгэдэ хүл дээрээ бодонод).

Илалта өөрөө ерээгүй. Нүхэр Сталин болбол Советскэ Союзда дайсануудай добтолон орохоһоо үни урда тээнь энэ илалтые шэрээжэ байһан байгаа. Ленинэй захяа-заабарине үнэнөөр баримталан, нүхэр Сталин болбол манай оронине агрессорэй урдаһаа харюу сохилтодо бэлэдхэжэ байгаа һэн. Тэрэ болбол дайнай добтолгын аюулые урилшалан хаража, дайн байлдаае һүжэрөөгшэд хэзээ хэзээшье һаань, өөрынгөө харанхы балар хүсэнүүдээр манайда добтолхо юм гэжэ һайн мэдэжэ байгаа. Империалистнууд болбол сохом хэзээ Советскэ Союзда добтолон орохыень хэншье мэдэжэ шадахагүй байһан байна. Тиимэһээ дэмы газар саг үнгэргэжэ болохогүй байгаа. Хүдэлхэ яараха хэрэгтэй байгаа. Дайсан болбол манай ороной хүсэгүй бүүрай ба бэеэ бэлдээгүй үетэнь добтолжо болохо байһан юм. Тиимэдэ Советскэ Союз дотор манай Эхэ ороной агууехэ хүсэнэй үндэһэн һуури болохо мүнөө сагай индустриализацине тон түргэнөөр байгуулха хэрэгтэй байгаа. Нүхэр Сталинай хүтэлбэри доро большевистскэ парти болбол индустриализацине эгээн хурдан темпээр байгуулха политика ябуулһан юм. Советскэ хүнүүд болбол нүхэр Сталинай хойноһоо, коммунистическэ партиин хойноһоо ябажа хэсүү шанга бэрхэшээлнүүдые үсэдөөр дабажа, хүсэ ехэтэ индустриальна державые байгуулһан байна. Хүсэ шадал ба зэвсэгэ манай хүндэ индустри байгуулха хэрэгтэ бэшэ, харин хүнгэн ажаүйлэдбэри хүгжөөлхэ ябадалда гаргашалжа болохо байгаа. Тиимэ тэрэ үедэ манайда жэшээнь, Кузбасс ба баян ажаүйлэдбэритэ Урал байгаагүй хаям. Харин тиимэ ушарта дайнай үедэ өөрынгөө Донбассые саг зуура алдаха ушартай болоо һаа, бидэнэр ямар байдалда ороход байгаабибди? Кузбассгүйгөөр, Уралай ажаүйлэдбэригүйгөөр бидэнэр дайн байлдаание алдахамнай лабтай байгаа бэшэ гү. Эдэ бүгэдые урилшалан мэдэжэ байха хэрэгтэй байгаа. Сталин болбол дайн сое бүгэдэнтэ эли тодо болоһон бүхы эдэ зүйлнүүдые энхэ амгалан сагай үедэ тон һайнаар мэдэжэ байһан тулада иимэ агуу ехэ хүн мүн шуу. (Альга ташалган). Тэрэ болбол эдэ бүгэдые урид шалан хаража, советскэ арадые манай оронов обороной хүсые бэхижүүлхэ гансахан зүб аад, хэсүү бэрхэшээлтэй замаар урагшань хүтэлжэ ябаһан байна. (Нэрьемэ альга ташалган).

Нүхэдүүд, Сталинай ба тэрээнэй хүтэлбэри доро ябаһан большевистскэ партиин хамгаалан ябуулһан политика болбол тон хатуу шанга тэмсэлэй дунда парти ба арадай хорото дайсадай шанга эсэргүүсэлтын үедэ ябуулагдаһан байгаа гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй. Фашистнарай ёһотой үнэн барлагууд байһан ба Советскэ Союзай агуу ехэ хүсые һуларуулха гэжэ оролдожо байһанинь дүүрэнээр тодолон элирхэлэгдэһэн троцкистнар, зиновьевецүүд, бухаринецүүдтэй манай партиин хэһэн тэмсэлые мартажа, түүхэ доторһоо хаяжа яашье болохогүй байна. Эхэ оронһоо урбаһан эдэ хүнүүд болбол манай хүндэ индустрине түхеэрхэ ябадалда хүсэ шадал ба зэвсэгөө багаар гаргаха хэрэгтэй гэжэ советскэ хүнүүдые уряалжа байһан бэшэ аал. Эхэ оронгүй болоһон эдэ хүнүүд Советскэ Союзые хубаахын зорилго урдаа табижа байһан бэшэ аал? Сохом эдэ хүнүүд болбол харийн гүрэнэй тагнуулнуудые дамжуулан манай советскэ Приморье, советскэ Белорусси, советскэ Украиные саашань худалдажа байһан байна. Нүхэдүүд энээние хэзээшье мартажа болохогүй юм. Советскэ засаг болбол саг соонь өөрынгөө хатуу гараар эдэ бэеэ худалдаһан урбагшадые хэһээн зайлуулһан ябадал болбол манай илалтын тон шухала ушар нүхэсэлынь болоно үгэһэн байна гэжэ бидэнэр һанажа ябаха ёһотойбди. Нүхэр Сталин ба тэрээнэй хүтэлбэри доро Коммунистическэ парти болбол өөрынгөө үнэн политикын ашаар советскэ арадые нягтаруулан нэгэдүүлһэн байна. Фашистнуудай урда мүлхисэ ябаашадые, хэсүү бэрхэ дайнай үедэ Советскэ засагай ара нюрган хударынь хутага шааха гэжэ һанажа ябаашадые саг соонь бута сохёод байхадаа, советскэ арад болбол немецкэ эзэмдэгшэдтэй хатуу шанга дайние ямаршье хэлбэрилтэгүйгөөр ябуулһан байна.

Иимэл хадань энээнһээ хойшодоо Сталинайнгаа хойноһоо ябагшад, большевистскэ партиин политикые үнэн сэхээр баримталагшад, энэ политикые ажа-байдал дотор бэелүүлхын түлөө зориитой шангаар тэмсэгшэд болбол эндүүрхэгүй байна, ушарынь хадаа энэ политика болбол манай оронов хүсые улам саашадань бэхижүүлхэ тээшэ зорюулагдаһан ба манай оронов дайсанда ойроо хүрэшэгүй хүсэн түгэс держава болгохо тээшэ зорюулагдаһан байна. (Нэрьемэ альга ташалган).

Энэ дайние нүхэр Сталинай хүтэлбэри доро ябажа үнгэргэһэн ушар хадаа манай советскэ арадай агууехэ зол гээшэ. (Нэрьемэ альга ташалган). Манай арадай ажабайдалда тохёолдоһон эгээ хэсүү үедэнь, түүхын эгээл эгсэ эрьелтын үедэ нүхэр Сталин болбол гүрэн ба армияа хүтэлбэрилхэ газарай сэхэ оройлогшонь болоһон байна. Нүхэр Сталин болбол Гүрэнэй Обороной Комитедэй Түрүүлэгшэ, Арадай Комиссарнарай Соведэй Түрүүлэгшэ ба Обороной Арадай Комиссарай уялгануудые өөр дээрээ даажа абаһан байгаа. Фронт дээрэ ба тылдэ Сталиндаа этигэхэ халуун этигэл болбол хорото бузар дайсадтай тэмсэхэ ябадалдань хэдэн миллион хүнүүдэй зүрхэ сэдьхэлые тэдхэн зоригжуулжа байһан байна. Сталинай мэргэн хүтэлбэри ба полководческо мэргэн оюун ухаан болбол манине илалтада асараа. (Альга ташалган).

Советскэ Союз илаа. Дайсан бута сохигдоо. Энэ илалтын ашаар Советскэ Союз болбол өөрынгөө бэеэ даанхай байдалые абарһан байна. Бүхы украинска арад нэгэн бүлэдэ суглараба. Мүн баһа бүхы белорусска арад мүнөө үедэ нэгэн бүлэдэ оробо. Мүн Молдавиин арад нэгэн бүлэдэ хамтараба. Немецкэ дарлалта дороһоо Советскэ Литва. Советскэ Латви ба Советскэ Эстони сүлөөлэгдөө. Немецкэ агрессиин плацдарм болохо Зүүн Пруссида бидэнэр мүнөө үедэ өөрынгөө советскэ бата бэхи хэрэм тогтооһон байнабди. (Альга ташалган). Баруун-хойно Финляндитай манай хуушан хилэ һэргээн байгуулагдаһан байна, тиимэдэ Ленинградай оборонь тон һайнаар бэхижүүлэгдэбэ. Зүүн зүгтэ Советскэ Союз болбол хаанай гэһэн алдаһание гэдэргэнь дайлан абаа. 1904 ондо оронов сэрэгүүдэй илагдаһан гутамшагта хара тэмдэг мүнөө үедэ усадхагдажа шатаагдаба. (Альга ташалган). Тобшоор хэлэхэдэ — бидэнэр илаабди. Сталинай сэсэн мэргэн хүтэлбэриин ашаар Советскэ Союз болбол өөрынгөө хүсэ ехэтэ жагүүр дали доро, өөрынгөө хилэ дотор байха хүбитэ газарнуудаа суглуулан оруулжа шадаһан байна. (Альга ташалган).

Нүхэдүүд! манай нюдэн дээрэ хэгдэһэн эдэ зүйлнүүдые хүн зон үеын үедэ һанажа ябахал. Сталинай хэрэг үеын үедэ амиды байхал. манай зоседүй үетэн бидэнэр шэнги Сталинайнгаа нэрые алдаршуулан ябахал. (Нэрьемэ альга ташалган).

Илалта болбол советскэ хүнүүдтэ тон ехэ үнэтэй байгаа гэжэ хэншье мартаха эрхэгүй. Хэсүү бэрхэ үдэрнүүд тохёолдоо һэн. Москвагайнхид энээние инагалан һайн һанаха. Арад болбол хүндэ хэсүү хохидолдо ороо, советскэ хүнүүд үхэжэ, алуулжа байгаа һэн, харин дайсан улам урагшаал дабшажа байһан ба тэрээние зогсоожо шадагдаагүй үе байгаа. Энэ хэсүү хүндэ сагта арад болбол манай парти ба Советскэ правительстводо өөрынгөө агууехэ этигэл найдабарие дүүрэнээр үгэһэн байна. Нүхэр Сталин болбол парти ба Советскэ правительствын зүгһөө арад зондо энэ этигэл найдабариин түлөө гүнзэгы ехэ халуун баярые хүргэһэн байна. Һунгагшадта зорюулжа һаяхан тунхаглагдаһан хандалга дотороо Центральна Комитет болбол Коммунистическэ парти хадаа тиимэ ехэ хэсүү ба бэрхэ сагта тэрээндэ үзүүлэгдэһэн советскэ арадай этигэл найдабарие үнтэр ехээр сэгнэжэ, энэ этигэл найдабарие хүндэлжэ байдаг гэжэ хэлэһэн байна. Парти болбол арадай этигэл найдабарине хүлеэлэг хадаа хүсэтэй. (Альга ташалган). Большевигүүдэй хүсэн юун дээрэб гэбэл, тэдэнэр хадаа хэдэн зуун миллион советскэ хүнүүдэй этигэл найдабарие партидаа хандуулжа шадаһан дээрэһээ хүсэтэй юм. (Альга ташалган). Бузар муухай эзэмдэгшэдтэй хэһэн тэмсэлдэ парти ба арад болбол нэгэн хамта ябаһан байна. Энэ хадаа манда илалта үгэһэн байгаа. Нүхэдүүд, энээние хэзээдэшье мартахагүйбди! Парти ба арадай энэ нэгэдэл тухай, правительство ба арадай энэ нэгэдэл тухай һанажа ябахабди. Манай оронов урда байгаа шэнэ шэнэ зорилгонуудые шиидхэхэдээ большевистскэ партияа тойрожо, советскэ правительствоёо тойрожо манай арадай вождь нүхэр Сталинаа тойрожо бүри нягтаар жагсахын түлөө эгээн түүхэйтаа һанажа ябахабди. (Нэрьемэ альга ташалган). «Советскэ правительство мандаха болтогой!» гэһэн абяанууд).

Нүхэдүүд! Би таанарта, таанараар дамжуулан Москва городой Ленинградска һунгуулиин округой бүхы гражданинуудта, намайе Верховно Соведэй депутадай кандидадта дэбжүүлэн, намда ехэхэн этигэл найдабари үзүүлһэнэйтнай түлөө гүнзэгы ехэ баясхалан хүргэнэб. (Нэрьемэ альга ташалган).

Илалта түгэс дайнай һүүлдэ Верховно Соведэй депутадта баллотировалагдаха гээшэ ехэхэн нэрэ түрэ байна. Февралиин 10-да Верховно Соведтэ һунгагдаха хүнүүд болбол Эсэгэ оронов хамгаалгын дайнай хатуу шанга бэрхэшээлэй дундуур гараһан ба манай Эхэ оронов тон ехэ хүсэтэй дайсание илаха ябадалда эдибхитэй шэнгаар хабаадалсаһан советскэ хүнүүдэй түлөөлэгшэд мүн байха байна. (Нэрьемэ альга ташалган). Бидэ, коммунистнуудай, хүн бүхэн болбол һунгагшадай зүгһөө тэдэндэ үзүүлэгдэһэн этигэл найдабари хадаа манай орон дотор Коммунистическэ партиин хизааргүй ехээр хүндэлэгдэжэ байһанай аша мүн гэжэ тоолохо ёһотой байнэ. (Альга ташалган).

Манай орон дотор Верховно Соведтэ һунгагдаха габьяатай хүнүүд тон олон гээшэ. Арад болбол хүндэ хүшэр дайние илалта түгэсөөр дүүргэжэ өөрынгөө Эсэгэ оронов бэеэ даанхай байдалые аршалан хамгаалжа шадаһан байна. Хүдэлмэришэн анги, колхозно таряашад, советскэ интеллигенци — бүхы советскэ хүнүүд болбол өөрынгөө хубитые илалтада оруулһан байна. Советскэ арад болбол энэ илалтынгаа түлөө омгорхохо дүүрэн эрхэтэй. Хүдэлмэришэд, таряашад, интеллигенциин дунда манай засагай дээдэ орган — Верховно Соведтэ манай арадай түлөөлэгшэд болохо габьяатай хүнүүд олон. Таанарай этигэл найдабарие тон үнтэрөөр сэгнэжэ, би хадаа манай арадай аша туһада зорюулагдаһан өөрынгөө хүдэлмэреэр энэ этигэл найдабаринтнай харюулжа шадахаб гэжэ танай урда уялгаа үгэнэб. (Үни удаан альга ташалган).

Һунгагшадай этигэл найдабарине харюулжа шадаха гээшэ ямар удхатайб? Тон түрүүн, өөрынгөө арадта үнэн сэхээр алба хэхэ, өөрынгөө Эхэ орондо бэеэ үгэнги байха гэһэн удхатайнь мэдээжэ. Энэ үшөө бага. Эхэ орондоо бэеэ үгэнги, өөрынгөө арадые инаглан дурладаг, арад зондоо үнэн сэхээр алба хэжэ байдаг хүнүүд манайда хэдэ хэдэн миллион байхал. Ерэхдүйн депутадуудһаа ехэхэн юумэн эрилдэхэ байна, ушарынь хадаа арад болбол тэдэнэрые Ленинско-Сталинска ёһоной политическэ ажал-ябуулга шад байха ёһотой гэжэ харадаг байна. Харин энэ үндэр нэрэзэргэые арадай ашаг туһада зорюулагдаһан оролдосотой ба шадабаритай хүдэлмэреэрээ олохо ёһотой байна. Арад болбол өөрынгөө депутадууд тухай хэрэг дээрэһээ хаража мэдэхэ байна хаям.

Манай оронов урда, тэрээнэй засагай дээдэ орган болохо Верховно Соведэй урда ехэхэн зорилгонууд табяатай байна. Тон түрүүн, манай дайлан абаһан илалтые батадхаха тухай хэлэгдэнэ.

Бидэнэр илаабди. Энэ болбол тон ехэ түүхэтэ удхашанартай хэрэг мүн. Теэд ганса энээгээр дүүрэнэ бэшэ. Дайлан абаһанаа алдахагүй хэрэгтэй, илалтаяа батадхаха хэрэгтэй. Түүхэ дотор илалтын аша үрэ илагшадай гарһаа мултаран алдагдаха ушарнууд али олон болоһон байгаа. Манай илалта мандаа үлэхынь түлөө, өөрынгөө илалтые шадамар һайнаар хэрэглэхын түлөө бидэнэр болбол ёһотой гэгшээр хүдэлмэрилхэ ба өөрынгөө хэрэгые зохёохо ёһотой байнабди.

Энээнэй тулада бидэнэр болбол Ленинэй Сталинай байгуулһан социалистическэ гүрэнөө бүхэжүүлхын түлөө, тэрээнэй хүсэ шадал ба һур жабхалантые бүхэжүүлхын түлөө улам саашадаа хүдэлмэрилхэ ёһотойбди, ушарынь, манай арадай бэеэ даанхай байдал энхэ амгалан ба зол жаргалта байдал болбол энээн дээрэ тогтожо байдаг хаям. (Альга ташалган).

Тэмсэлтэй үнгэрһэн жэлнүүдэй гол ехэ дүн юуб гэбэл, агууехэ түлалдаандамнай социалистическэ байгуулалта болбол бата бэхеэр тулаһан ба хүндэ туршалгые дабажа гараһан байна. Дайн байлдаан болбол советскэ байгуулалтын хүсэ шадал ба бата бэхиие шалгаха хүсэтэ шалгалта мүн гэжэ нүхэр Сталин болбол үшөө дайнай боложо байхада хэлэһэн байгаа. Немецкэ империалистнууд хадаа советскэ гүрэние һандаран унаха юм гэжэ һанаһанинь хоохон боложо хиидэһэн байна Социалистическэ ажаүйлэдбэри, колхозно байгуулалта, манай оронов арадуудай хани барисаан. советскэ гүрэн — өөрынгөө бата бэхи ба эбдэршэгүй байһание харуулаа.

Бута сохигдоһон дайсан болбол советскэ байгуулалтын үлүү һайние өөрынгөө арһа мяхан дээрэ мэдэжэ абаһан ба манай хүсэ ехэтэйе мэдэрһэн байна. (Улаан альга ташалган). Хани нүхэднайшье манине хүсэтэй тадамнай хүндэлдэг ушар хадаа нюуса бэшэ. Эдэ хани нүхэд болбол манай хүсэ ехэтэй байһан лэ саг соо манине хүндэлхэ байна гэжэ хододоо ойлгожо ябаха хэрэгтэй байна. Хүсэгүй бүүрай уласые хүндэлдэггүй юм. Тэрэ байтагай хүсэгүй бүүрайнарые сохидог юм гэжэ олон дахин тодологдоһон байна.

Иимэл хадань илалтаа батадхахын түлөө, тон түрүүн, өөрынгөө һүр хүсые, өөрынгөө зориг шадалые бүхэжүүлхэ, өөрынгөө социалистическэ гүрэние, өөрынгөө алдарта Улаан Арми ба Уһан-Сэрэгэй Флодые бүхэжүүлхэ хэрэгтэй байна. Тингэбэл манине хойшодоошье хүндэлжэ ябаха хаям. Нэгэнтэ хүндэлдэг болохолоороо тэдэнэр хадаа манай байгуулалтын ехэ хүдэлмэридэ һаад хэхэеэ болгөөмжолхо байхабшуу. (Альга ташалган).

Тингэбэшье дайлан абаһанаа алдахагүйн түлөө, гансахан лэ хүсэ ехэтэй байха хэрэгтэй бэшэ, мүн баһа өөрынгөө хүсэндэ этигэхэ, өөрынгөө хүсые зүб һайнаар ойлгохо хэрэгтэй байха юм. Өөрынгөө хүсые үлүүгээр сэгнэжэ болохогүй ба энэ аюултай юм гэдэг. Энэ тон зүб. Нүхэр Сталин болбол хододоо манине энээндэ һургадаг байна. Гэбэшье нүхэр Сталин болбол мүн баһа өөрынгөө хүсые дутуугаар сэгнэжэ болохогүй гэжэ манине һургадаг байна. Нүхэр Сталинай хэлэһэнинь хадаа: хүн өөрынгөө хүсые үлүү сэгнэжэ, өөрынгөө аша габьяае дурдан һүрхэйрхэхэ ябадал ехэ муу гээшэ. Энэ ябадал хадаа һайрхалганда хүргэдэг байна. Харин һайрхалган гээшэ һайн хэрэг бэшэ. Гэбэшье хүнүүд өөрынгөө хүсые дутуу һанаха ябадал бүри муу. Өөрынгөө хүсые дутуу сэгнээд, мэгдэхэ ба өөрыгөө айлгажа болохо байна. Иимэ ябадалнууд гарахагүйн түлөө юу һанажа ябаха ёһотойб гэбэл: арадуудай хани барисаагаар бата бэхи болоһон хүсэн түгэс гүрэнэй нэгэдэлэй хүтэлбэри доро ябажа байхадаа бидэнэр болбол мүнөөшье үедэ агууехэ хүсэн болоод байна гээшэбди гэжэ мэдэжэ ябаха хэрэгтэй. (Нэрьемэ, үни удаан альга ташалган). Бидэнэр энээн тухай һанажа ябаха ёһотойбди. Мүн баһа манай арад хадаа бусадшье манай илалтын аша үрэдэ хүртэлсэг гэжэ өөрынгөө улаан шуһа адхажа, тон ехэ гарза хохидолдо орожо, энэ илалтые дайлан олобо гэжэ һанадаг хүнүүдшье энээн тухай бодожо ябаг. һанажа ябаг, тингээд манине айлгаха гэжэ бү оролдог. Ушарынь хадаа советскэ хүнүүд болбол аймхай хүнүүдэй нэгэн бэшэ гэжэ тодорһон байна гээшэ. (Удаан альга ташалган).

Гэхэ зуура, Советскэ Союзда добтологшод өөрынгөө бэеые ямар ехэ аюулда оруулжа байһан тухайнь тэдэндэ урилшалан ойлгуулжа хэлэдэггүй юм гэжэ яашье большевигүүдые гэмнэхын аргагүй байна. Иигэжэ һануулан хэлэһэн үгэнүүдые бултадаа шагнадаггүй байхань халагтай. Иимэ ушарнуудта тансал өөрынгөө тархида гэмнээд, һаладаг ушар эли тодо болонхой гээшэ. Жэшээлхэдэ, бүри 1934 ондо, арбан хоёр жэлэй урда тээ, нүхэр Сталин болбол партиин XVII-доохи съезд дээрэ хэлэһэн тоосооото элидхэл соогоо иигэжэ хэлэһэн байгаа.

«Гурбадахи хүнүүд һанахадаа, дайн байлдаание «үндэр дээдэ раса», жэшээнь, германска «раса» болбол «доодо расын» урдаһаа, тон түрүүн — славянуудай урдаһаа хэхэ ёһотой, гансал иимэ дайн байлдаан болбол тэдэндэ зам гаргажа үгэхэ байна, ушарынь хадаа «үндэр дээдэ раса» болбол «доодо расые» үржүүлхэ ба тэдэниие эзэлэн захирхэ табилантай байна гэжэ һанадаг байна. Газарһаа тэнгэриин холо байһан мэтэ наукаһаа холо байһан энэ жэгтэй теориие үнэн болото хэрэг дээрэ бэелүүлбэ гэлэй. Энээнһээ ямар юумэн гаралтайб? Мүнөө үеын «үндэр дээдэ расын» түлөөлэгшэд славянска зоние ямараар хараанаб, эгээл энээн шэнги эртэ сагай Рим болбол мүнөө сагай германецүүд ба францүзүүдэй үг гарбал үбгэ эсэгэнүүдые харадаг байһанинь мэдээжэ. Хуушанай Рим болбол тэдэнэрые «доодо раса», «бүдүүлигүүд» гээшэ гэжэ дарлан нэрлэдэг ба өөрөө хадаа «үндэр дээдэ расын», «Агууехэ Римэй» мэтэр доро саг үргэлжэ байха табилантай юм гэжэ тоолодог байһанинь мэдээжэ, тингэбэшье, манай дунда иигэжэ хэлэхэгэ. — хуушан Рим болбол иигэжэ хэлэхые зарим нэгэн үнгэһэ баримтатай байгаа гээшэ, харин мүнөөнэй «үндэр дээдэ расын» түлөөлэгшэ тухай иигэжэ хэлэжэ болошогүй байна. Теэд энээн дээрэһээ ямар үрэ гараа һэм? гэхэдэ, римлянууд бэшэ, тайлбарилан хэлэхэдэ, бүхы «варварнууд» болбол нилээ дайсанайнгаа урдаһаа гаргажа, Римые бута сохин хүмэрюулһэн байна. Иимэдэ асуугдана гээшэ: мүнөө сагай «үндэр дээдэ расын» түлөөлэгшэдэй тэрэ гоорьюнууд болбол эгээл иимэ они бархи табима үрэтэ абаашахагүй гэһэн баримта хаанаб? Берлин дээрэ байгаа фашистска литературна политигүүд хадаа Римэй хуушанай ба шалгаржа гараһан эзэмдэгшэдһээ үлүү зол заяатай байха юм гэһэн баримта хаанаб? Харин эрид һөөргэ юумэн болохо гэжэ һанаа һаа зүбтэй бэшэ юм гү?»

Теэд нээрээшье эрид һөөргэ юумэн болоо хамнай: фашистска — Германи Итали, Янони болбол бута сохигдобо. Нүхэр Сталин хадаа зуун процент үнэниие хэлэһэн байба. Советскэ Союзтай сэрэг дайнай шэнэ тулалдаа өмхидхэхэ гэжэ һанаандаа оруулдаг хүнүүд энээние һайтар мэдэжэ ябаха ёһотой. Бидэнэр болбол өөрынгөө арадай ашаг туһые амжалта түгэлдэрөөр хамгаалан шадаха дүүрэн хүсэтэйбди гэжэ мэдэжэ ябаха ёһотой. Бидэнэр болбол илалта түйлааб ди. Тингээд өөрынгөө Эхэ оронине али бүхы гэнтын ушарһаа хамгаалха хүсэлтэйбди. Бидэнэр хадаа ондоо хүнүүдэй түлөө гал соохоо халуун каштануудые абажа үгэхэ хүсэлтэй бэшэбди. Хэрбээ бидэнэр гал соохоо каштануудые абаа һаа өөрынгөө алдарта советскэ арадай ашаг туһада хэрэглэхэ байнабди. (Альга ташалган).

Манай илалтые батадхаха хэрэг зүбөөр ябуулхын түлөө нэгэн тон шухала ушар байдал хэрэгтэй байна. Нүхэр Сталин болбол урдынгаа аша габьяагаар ажаһууха бэшэ, харин урагшаа холые хаража ябаха хэрэгтэй гэжэ манине хододоо һургадаг байна. Үнгэрһэн сагайхиһаа һургаал абаха хэрэгтэй, энэ зорилгоор үнгэрһэн замаа хараха ёһотой. Үнгэрһэн сагые хүндэлхэдөө өөрыгөө һайшаахын түлөө бэшэ, харин үнгэрһэн замаа шэнжэлэн үзэжэ тэмсэл ба хүдэлмэринэгөө саашанхи замые үнэн зүбөөр хараалхын түлөө хаража үзэхэ ёһотой. Үнгэрһэн сагайнгаа аша габьяагаар ажаһууҗа болохо юм гэжэ һанадаг хүнүүд түйлаһан амжалтануудайнгаа аллар соо һанаагаа амаржа болохо юм гэжэ һанадаг хүнүүд тон ехээр эндүүрнэ гээшэ. Гүн ухаата түүхэ болбол иимэ хүнүүдые архивта тушаадаг байна. Теэд зүб лэ тушаана гээшэ. Манай хэрэг урагшаа ябажа байна — гэжэ һанадаг хүн бүхэн болбол үнгэрһэн сагайхяар байха бэшэ, харин бусалма шэнэ зориг шадалаа шэнэ шэнэ зорилгонуудые шиидхэхэ ябадалда зорюулха уялгатай. Энээндэ манине нүхэр Сталин һургана. (Альга ташалган).

Манай эндэ өөрынгөө үнгэрһэн сагай аша габьяае дурдажа ябаха дуратай хүнүүд бии. Даруу сэхэ зан болбол хүниие шэмэглэдэг гэжэ мартаад, тэдэнэр болбол эдэ аша габьяа тухайгаа һанаха захагүйгөөр һайрхан ябаха дуратай байна. Иимэ хүнүүд болбол тэдэниие орошо тойрон захагүй ехэ хүдэлмэри манай урда дабажа гараха ёһотой бэрхэшээлнүүд бии, арай зоной дунда сайдары шиидхэхэ ёһотой ядарал дутагдалнууд бии, манай хүдэлмэридэ зайлуулха ёһотой дутуу дунда зүйлнүүд бии гэжэ тэдэнэр һанаагаа зоболдоггүй байха юм. Иимэ урда сагай юумэндэ дуратай хүнүүдтэ тэдэнэй хүдэлмэриин дутуу дунда зүйлнүүдые заажа хэлэн сасуу, тэдэнэр бүхы юумэеэ дайн дээрэ ашадаг байна. Хамаг юумэндэ дайн гэмтэй байдаг. Дайн болбол манда тон ехэ гашуудал зоболон үзүүлһэнийнь хэлэхэ юу байхаб. Тингэбэшье, нэгэдэхеэр, дайн болбол дууһажа үнгэрһэн сагай хэрэг боложо ошоо, тиимэдэ дайнай ушаруулһан шархануудаа хамсыгаа шуугаад эмшэлжэ хэрэгтэй байна. Хоёрдохёор, хамаг юумэндэ дайн гэмтэй гэдэг тон буруу гээшэ. Манай хүдэлмэридэ дутуу дунда зүйлнүүд олон. Эдэ дутуу дунда зүйлнүүд болбол манай урагшаа дабшаха ябадалда һаад хэдэг байна. Тиимэдэ өөрынгөө дутуу дунда зүйлнүүдые маарүүлхын түлөө дайн байлдаание гэмнэхэ бариин хододоо гэмшэжэ ябадаг хүнүүдтэ иигэжэ хэлэхэ хэрэгтэй: Гуншаха юумэ үгы, оршон тойрон хараад хүтэлмэридээ ехээр оролдолго гаргаад тингээд байгаа һаа, дайн байлдаанай шалтаха хэрэг бага болохо, али эрал дутагдалаа түргэн сагта үгы болгожо, советскэ ёһоор, культурна ба баян жалтайгаар ажаһуужа эхилхэбди. (Альга ташалган).

Хүдэлмэри хэхэ дуратай ба шадалтай хүн бүхэн болбол дайнай дүүрэһэнэй сасуу манай эхилһэн ба саашадаа бүри ехэ үргэнөөр дэлбэлэн ябуулха агууехэ байгуулалтын хүдэлмэридэ өөрынгөө хүсые гаргаха газар хаанаһаашье олжо шадаха байна. Гансал ажал хэрэг хэжэ орохо ёһотой ба бэрхэшээлнүүдһээ айхагүй, харин тэдэниие дабажа гараха хэрэгтэй. Кадрнуудай ёһотой хатуужал болбол болото ажал хүдэлмэри бэрхэшээлнүүдтэй тэмсэһэн ба бэрхэшээлнүүдые дабаһан ябадал дээрэ һорилдог байна. Тиимэдэ бэрхэшээлнүүдһээ айлгагүй, бэрхэшээлнүүдһээ хоргодохогүй, харин тэдэниие дабажа үгы хэхын түлөө урдаһаань сэхэ ошолог лэ хүнүүд һайн гээшэ гэжэ хэлэһэн Сталинай эдэ үгэнүүдые һанажа ябаха хэрэгтэй.

Үдэр бүриингөө хүдэлмэри хэжэ байхадаа хадаа эдэнэр болбол нэгэ газартаа шахагүй, гансал хуушанай һанал рамуудые баримталжа ябахагүй, харин үдэр бүриингөө опытые шэнжэлэн үзэжэ, шэнэ ажабайдалай зохёон байгуулалтые творческо ёһоор уларидажа ябаха ёһотойбди, погооной ургаһан шэнэ ургаха ёһотой бэшэ гэжэ нүхэр Сталин болбол хододоо манине һургадаг байна. Бидэнэр болбол түүхэдэ үзэгдөөгүй шэнэ хэрэг зохёон байгуулжа байнабди. Үнгэрһэн сагай эрхим хүнүүд болбол иимэ юумые бултадаа манда урилшалан оруулжа шадахашьегүй, тиихэ уялгашье бэшэ байгаа. Творческо хүтэлбэри болбол ямар удхашанартайб гэбэл, бидэнэр хадаа марксистска һургаалые баримталан дагажа, байгуулалта ба тэмсэлэй мүнөө үеын опытые шэнжэлэн үзэжэ, эдэ туршалгануудаа наукын талаар хүтэлэн тобшолжо, тэрээнээ үдэр бүриингөө хүтэлбэриин болото хэрэг болгон оруулха ёһотой байнабди.

Али бүхы ушар байдал ба али бүхы тушаан болоһон лэ юумэн тухай Маркс ба Энгельсын зохёол доторһоо бэлэн баримтануудые гаргажа ерэдэг хүнүүд манай эндэ байдаг, эдэ хүнүүдые сэжэглэлдээшэд гэжэ зүб нэрлэдэг юм. Шэнэ зүйлые ойлгожо абаха ба шэнжэлэн үзэхын оронд, тэдэнэр гадна иимэ харюу табяад байдаг: үгы, энэ тухай Марксын зохеол дотор юумэ хэлэгдээгүй байна гэхэ гү, али Энгельсын зохеол дотор ондоогоор хэлэгдэһэн байна гэдэг байха юм. Хэрбээ Маркс өөрынгөө хуурсаг соохоо бодожо, тэрээнэй жэшээлые нимээр баримталдаг хүниие харгалзаа һаа, тэрэ дары энэ хүниие өөрһөө туулха байгаал. Нүхэр Сталин болбол иимэ ном сэжэглэлгэшэдые шүүмжэлэн хэлэһэн байна. Партиин XVIII съезд дээрэ иигэжэ хэлэһэн байгаа: «Марксизмын классигууд болбол манда бүхы юумэ тушаа, 50—100 жэл үнгэрһэн хойно тусгаар орон бүридэ гаража болохо али бүхы теоретическэ асуудалнуудай бэлэн шиидхэбэри манда гаргажа үгэхэ ёһотой һэн, харин бидэнэр марксизмын классигууд хойто үетэн болбол гэрэй амархан пеэшэн дээрэе хэбтэжэ, бэлэн шиидхэбэринүүдые жажалжа байха ёһотой һэмди гэжэ эрилтэ табиха иимэ энеэдэһэ хүрэмэ ябадал болохо байна.

(Үргэлжэлэлынь 3-дахи нюурта).

Нүхэр Г. М. Маленковой хэлэһэн үгын үргэлжэлэл

Бидэнэр болбол хуушанаие баримталдаг, хойшоо булялдадаг ябадалнуудые ушардаг байнабди. Иимэ ябадалгүй, энээниие манда хэлэхэд, тиимэ хадань бидэнэр бүтээгээгүй-бэд гэхэ мэтэ үгэнүүд үсөөн бэшэ дуулдадаг байна. Манай айхабтар шухала болбол иимэ гэдэргээ булялдадаг, хуушаниие баримталдаг, оролдолгоо гаргадаггүй ябадалнуудтай хайра гамгүй тэмсэл хэхэ хэрэг болоно. Энээнгүйгөөр урагшаа дабшахын аргагүй. Байгуулалта манай тэмсэлэй оныдые тон анхаралтайгаар шудалжа үзэхэ ба өнэ оныдые научна талаар юрэнхылэн тоблиолхо шэнэ юумэ ургаатые дэмжэн, тэдэниие саашадань үргэсөөр хүгжөөлхэ ябадалгүйгөөр урагшаа дабшалган байжа шадахагүй байна. Арадай дунда оюун бэлиг ехэ гэшэ. Манай арад болбол урда сагһаа хойшо өөрын творческо үүсхэлнүүд, оншотой мэргэн бодолгонууд ба шэнэ юумэ гаргалтаараа алдаршаһан байна. Энээниие ойлгодоггүй худэлмэрилэгшэдые бэлгэхэ ба тэдэнэрэй орондо шэнэ үргэшэнь дэбжүүлжэ шадаха хүнүүдые оруулха хэрэгтэй. Энэ бидэнэр манда ехэхэн арга шадабаринууд гэшэ. Һүүлэй жэлнүүд соо өөрын хүсэлэнээр олоһон үрэнүүлэй хамаг амжалтануудые дотор эгээ шухалань, дайн болбол хэрэг үйлые дэбжүүлжэ шадаха шэнэ хүнүүдые, шэнэ ажал-ябуулгашадые хатуужуулан гаргаһан байна. Манай хэрэгэй саашанхи хүгжэлтэ болбол коммунизмын байгуулалтын хэрэгтэ шэнэ урасхал оруулжа шадаха шэнэ—шэнэ хүсэнүүдые гаргажа, шадамгай һайнаар ба саг зуурань хүтэлбэридээ оруулжа байха ябадал хангагдажа болохо ба хангагдаха ёһотой байна. (Альга ташалган).

Нүхэд, һаяхан Бүхэсоюзна Коммунистическа (большевигүүдэй) Партиин Түб Комитедэй зүгһөө бүхы һунгагшад, эрэгтэй эмэгтэй хүдэлмэршэн, эрэгтэй эмэгтэй таряашадта, Улаан Армиин ба Уһан-Сэрэгэй Флодой дайшадта, советскэ интеллигенцидэ хандаһан уряал тунхаглагдаһан байна.

Энэ уряалга дотор манай саашадаа хүдэлмэрилэн шиидхэхэ ёһотой политическа ба ажахын зорилгонууд бэшээтэй байха юм.

Эдэ эхилһэн шэнэ табанжэл соо бидэнэр болбол өөрынгөө социалистическа ажахы ба социалистическэ хүдөө ажахые сэрэгэй урда тээхи хэмжээндэ хүргэжэ гаргаха, харин нилээд ехэ үлүү гаргахо зорилго манай урда табигданхай. Бидэнэр болбол индустриализациин үндэһэн һуури болохо хүнд ажаүйлэдбэринеэ улам саашань хүгжөөлхэ байнабди. Бидэнэр болбол хүдөө ажахын хүгжэлтын хэрэгые нилээд ехэ урагшань дэбжүүлхэ ёһотойбди. Мүн бүхы арад зоноо эдеэ-хоолой зүйл ба үргэн хэрэглээлэй эд бараагаар хангаха ябадалые һайжаруулхын талаар ехэхэн хүдэлмэри хэгдэхэ байна, ушарынь манай хойшолуулшагүй зорилго болбол арад зоной ажаһуудалые һайжаруулха ябадалда байна. Бидэнэр болбол гэр байрын барилгые, һургуули, больницэ ба бусад культурна ажаһуудалай албан газарай барилгануудые нилээд ехээр ургэдхэхэ ёһотойбди. Дайнай үедэ манай илалтын түлөө алдар ехэтэйгээр хүдэлмэрилһэн наука ба научна уралан зохёолго эрхилдэг хүнүүд болбол наука ба техникые улам саашань хүгжөөлхын талаар ехэхэн оролдолгоёо гаргаха ёһотой,—мүн энээнидэнь тэдэнэртэ шухала хэрэгтэй материальна туһаламжа үзүүлэгдэхэ байна,—ушарынь хадаа гансал иимэ хүгжэлтын түйлагдаһан сагта социалистическэ байгуулалтын бүхы фронтнууд дээрэ ехэхэн амжалтанууд түйлагдажа шадагдаха байна. Юрэ хэлэбэл, бидэнэр бултадаа, советскэ хүнүүд, ехэхэн ажал хэжэ гараха ёһотой байнабди.

Намайе Верховно Соведэй депутадта кандидат болгон дэбжүүлжэ ехэхэн этигэл найдабаряа үзүүлээд байхадатнай би болбол коммунист хүн, Советскэ Союзай гражданин хүн хадаа партиин заабариие хэлбэришэгүйгөөр дагажа ябахаб, ВКП(б)-гэй ЦК-гэй ханалга дотор абтаһан уялгануудые ажабайдал дотор бэелүүлхын түлөө өөрынгөө бүхы шадабари ба өөрынгөө бүхы хүсэ шадалые үгэхэб гэжэ уялгаа үгэнэб. **(Нэрьемэ, үни удаан альга ташалган, оваци болоно).** Намда этигэл найдабаряа үзүүлһэнэйтнай түлөө халуун баяр хүргэжэ, хододоо, ямаршье ушар байтала манай Эхэ ородо бэеэ үгэнги байхаб, өөрынгөө агууехэ арадай үнэн хүбүүниинь ябахаб, Ленин—Сталинай партиин хэрэгтэ бэеэ үгэнги ба шадамгайгаар оролдон ябахаб гэжэ арюун уялгаяа үгэнэб. **(Нэрьемэ альга ташалган).**

Манай Эхэ орон мандаха болтогой, агууехэ советскэ арад мандаха болтогой! **(Нэрьемэ альга ташалган).**

Ленин—Сталинай парти мандаха болтогой! **(Нэрьемэ альга ташалган).**

Арадай агууехэ хани нүхэр, манай сэсэн мэргэн вождь ба багша Сталин ута наһа наһалжа, мандаха болтогой! **(Нэрьемэ, үни удаан замхашагүй оваци. Бүгэдэ хүл дээрэ бодоно. «Агууехэ Сталин мандаха болтогой!», «Агууехэ Сталинай үнэн соратник нүхэр Маленков мандаха болтогой!» гэһэн абяанууд гарана).**

ҮГЛӨӨНЭЙ 6 ЧАСТА

Союзай Соведтэ ба Национальностьнуудай Соведтэ һунгалтануудые хэхэ Улан-Удэ городой Железнодорожно районой № 26 һунгуулиин участогай һунгалтын ахарха комнато соо һүниин 6 часһаа эхилжэ хүн зон олоороо сугларба. Эндэ эдир залуу хүбүүд, басагад—энэ жэлдэ һунгалта хэхэ эрхэтэй болоһон, Сталинска Конституциин үндэһэн һунгалтануудые хэхэ байһандаа ехээр баярлажа, унтаха нойргүй һүниие үнгэргэбэ.

Энэ комнато соо патефон наадана. Залуу хүбүүн ба басагад танцевалжа, буурал сагаан толгойтой боложо үбгэн хүгшэд һуунад. Тус комнато соо байһан стол дээрэ һунгуулиин тухай Сталинска Конституци болон бусад дэбтэрнүүд олоор табигдаһан байна. Тэрэшэлэн центральна ба республиканска хэблэл газетэнүүд һалан дэлгэгдэһэн байгаа.

Энэ үдэр үнэхөөрөө бүгэдэ-арадай найр мүн. Иимэ хүхюун сэнгэлиг үдэр би хэзээн наһа залуу болоһон байнаб. Агууехэ Сталинай өөрөө зохёоһон Конституциин ёһоор коммунистнууд ба партийнабэшэ хүнүүдэй дэбжүүлһэн сталинскэ депутадуудай кандидатуудта голосоо үгэхэдөө онсоо ямар зол жаргал бэ. Би иимэ бүгэдэ-арадай һайндэрые урда тээ хаанта засагай үедэ хэзээшье хэһэн бэшэ хэм,—гэжэ зэргэлжэ һууһан нэгэ хүгшэн эхэнэр омогтойгоор хөөрэнэ.

—Та хэн болойт, хэды наһатайбта, хаанайбта?—гэжэ һураха даа, тэрэ эхэнэр иигэжэ хэлэбэ: «Би Вера Лаптева гэдэгби. Мүнөө жэлдэ 66 наһатай болохоб, литовка хүм»,—гэжэ хариуһаа. Нүхэр Сталинай үгэ шагнаба гэжэ тэрэ хүгшэнһөө нэгэ залуу хүбүүн һураһан байгаа.

—Эндэ гэжэ һуража байһан хүбүүн нүхэр Арадуудай агууехэ багша нүхэр И. В. Сталинай үгэ шагнаагүй хүн манай Эхэ орон соо байха юм гү,—гэжэ ууртайханаар харюусаба.

—Сталинай алтан үгэнүүдые алтан шагнаха гэжэ оролдоһон байгааб. Мүнөө өөрэмсөөр сайн уугаад, бусадһаа түрүүлжэ голосовалха гэжэ ниигэжэ байнабди,—гэжэ энэ хүгшэн хэлэбэ.

Үглөөгүүр 6 час болоходо байха аргагүй болобо. Комнато соо багтаха аргагүй болоод, һунгагшад коридор соо, хэрэгтэ байха болотой болобо. Тиигээд нэгэ хүнөөр хүтэлүүлэн комнато ороод ерэбэ. Һунгуулиин участковой комиссиин түрүүлэгшэ нүхэр Ганжа тэрэ хүгшэниие угтажа, һайндэрэй баяр мэндэ хүргэбэ.

—Энэ 81 наһатай, манай ороной урда үеынхидэй нэгэн гээшэ. Тиимэһээ энэ хүгшэн эгээн түрүүлжэ голосоо үгэхэ байна гэжэ,—участковой комиссиин түрүүлэгшэ нүхэр Ганжын хэлэхэдэ, тэндэ байгшад энэ дурадхалые бүгэдөөрөө һайшааһан байгаа.

Эгээн түрүүлжэ урнада һунгуулиин бюллетенние табигшадай дунда мүнөө жэлдэ 18 наһатай болохо, һунгалта хэхэ эрхэтэй болоһон, железнодожно училищида һуража байһан Владимир Михайлович Бакиров, Любовь Георгиевна Лаптева, Ольга Алексеевна Шулуянова болон бусад олон бии.

—Эмхи гуриим сахиха ябадалые хангахын тулада ерэһэн хүн байгааб. Тиин хүн зон гээшэ ямар эмхи гуримтай болоо гээшэб. Минии эндэ байһанайшье хэрэггүй шахуу болошобол,—гэжэ милициин ахалагша лейтенант нүхэр М. С. Суфиягов гэгшэ хөөрэнэ.

Коммунистнууд ба партийнабэшэ хүнүүдэй сталинска блогой дэбжүүлһэн кандидадууд, Ленин—Сталинай партиин ба советскэ арадай үнэн сэхэ хүбүүд нүхэд Александр Васильевич Кудрявцевай түлөө, Советскэ Союзай Герой Номгон далайн Уһан-Сэрэгэй Флодые командалагша адмирал Иван Степанович Юмашевай түлөө болон суута машинист Иван Никифорович Кочуровой түлөө голосуудаа үгэлгэ тус участогай һунгагшадай айхабтар ехэ үндэр политическэ дээдэ хэмжээндэ үнгэржэ байба.

Тус участогай 1238 һунгагшадһаа түрүүшын 30 минутада 120 гаран хүн өөһэдынтөө голосуудые үгэһэн байгаа. Сталинска Конституциин үндэһөөр голосуудаа үгэлгэ энэ участогта эмхитэй гуримтайгаар үнгэржэл байба. Һунгагшадай өөһэд хоорондоо хөөрэлдэхэ юумэн энэ үедэ гансахан лэ агууехэ Сталинай Москва городой Сталинска округой һунгагшадай һунгуулиин урда тээхи хамтын суглаан дээрэ хэлэһэн үгэ тухай байба.

Коммунистнууд ба партийнабэшэ хүнүүдэй блогой дэбжүүлһэн кандидадуудай түлөө голосуудаа үгэхэдөө, Эхэ оронойнгоо улам саашадаа һалбаран мандахын түлөө үшөө эршэмтэйгээр тэмсэхын түлөө голосуудаа үгэһэн ябадал болоно гээшэ. Иигэжэшье тэндэ хабаадалсаһан бүхы һунгагшад һайнаар мэдэжэ, хүхюун баяртайгаар энэ түүхэтэ үдэрые үнгэргэбэд.

Г. НИМБУЕВ.

Союзай Соведтэ ба Национальностьнуудай Соведтэ һунгалтануудые хэхэ Улан Удын паровозо-бүтээлгын 435-дахи һунгуулиин округой № 336 һунгуулиин участогта эгээн түрүүлжэ паровозо-бүтээлгын заводой түмэршэ дархан В. Т. Степановай булэ һунгалта хэжэ, өөһэдынгөө голосуудые коммунистнууд ба партийнабэшэ хүнүүдэй сталинска блогой кандидадуудта үгэһэн байгаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: энэ айлай 10 һунгагшад голосовалһанайнгаа һүүлээр гэртээ ерээд бүгэдэ-арадай һайндэрые тэмдэглэжэ хүхюун баяртайнууд байна.

И. Красавцевай фото.

Түмэршэ дарханай бүлынхид голосовалба

Эндэхи хамаг бүхы юумые харахада юрэбусын һайндэр болоһоной шэнжэтэй. Парткабинедэй лекционно зал үглын сэсэгээр шэмэгдэнхэй. Олон тоото электрическэ лампануудай зөөлэн сагаан гэрэл хабарай сагай үглөөнэй наранай туяа сасарна. Энэ гэр соо хүндэтэ айлшадые хүлеэжэ байһан шэнги һэн. Үргэн улаан скатертяар хушагдаһан столнууд, гоё һайханаар шэмэгдэһэн таһалганууд энээн тухай гэршэлнэд. Теэд айлшад бэшэ, харин Советскэ ороной эзэд—һунгагшад эндэ ерэхэ байна.

—Үүрэй толон үшөө унтаагаагүй байхада Василий Терентьевич Степанов һунгуулиингаа участок дээрэ ерэд байгаа һэн.

Энэ хүн болбол хяһа хөөргын хажууда 50 жэл соо хүдэлмэрилөө. Хахад наһан соогоо зол жаргал бэдэрһэн байгаа. Зол жаргал гээшэ тэнгэриһээ заягдаха юм гэжэ һанаад хүлеэжэ һуугаагүй, харин Василий Терентьевич болбол тэрээнэй түлөө шуһа амяраа оролдон тэмсэһэн байха юм. 1905 ондо анха түрүүшын соведүүдэй эхиниинь болохо Красноярска республикые буу зэбсэг тартаа барижа хамгаалһан байгаа. Теэд хаанай хархис нохосууд Красноярска соведые хайрагүйгөөр һандарган хэһээһэн байна.

Харин мүнөөдэр Степанов үбгэнэй наһан соо тон ехэ удхашанартай үдэр тохёолдоо. Степанов болбол өөрынгөө зол жаргалые үни удаан хүсэд шанга зохёоһон байна. Тэрээнэй зол жаргал хадаа мүнөөдэр юуб гэбэл, совет засагай эхин бии боложо байхада тэрээнэй түлөө дайлалдан ябаһан өнэ түрэл һайхан совет засагайнгаа түлөө өөрынгөө голос үгэхэ болоһон хуби заяан мүн байна. Василий Терентьевич болбол һунгуулиин урнада гансаараа ерээ бэшэ: тэрээнэй булэ соо 10 һунгагшад бии ха юм. Тиимэһээ энэ үбгэн дарханай эхэнэр Дарья Ивановнагай үбсүүн дээрэ «Эхын алдар» гэһэн медаль яларан байһаниинь гайхалтай бэшэ.

Эсэгэтэйгээ сугтаа тэрээнэй хүбүүн Петр Васильевич—Улаан Армида 11 жэл соо алба хэһэн офицер һунгуулиин участогта ерэсэнэ. Тэрээнэй үбсүүе 6 орден, медальнууд шэмэглэнэ. Эдэ орден, медальнуудыень харахада Петр Степанович болбол дайсадые Кавказай шэлын оршондо, Кубаниин тала губи дээрэ, Белоруссиин ой модон соогуур хюдажа ябаһаниинь элитэ болоно. Петр Степанович болбол илагшадай зэргэдэ урагшаа дахин Кенигсберг ба Берлин хүрэһэн байха юм.

Хүбүүниинь эсэгынгээ хэрэгэй түлөө шадамар зоригтойгоор дайлалдажа гараа. «Би хилын саана хаанашье ябахадаа, өөрынгөө Росси тээшэ зүрхэ сэдьхэлээрээ шармайн татагдан ябагша һэм»—гэжэ Петр хэлэнэ. Теэшье өөрынгөө түрэл газар нютагта зүрхэ сэдьхэлээ эзэлүүлэнгүй ябадаг хэн байхаб! Советскэ хүн болбол агууехэ Илалтын хүсэтэ жэгүүр дээрэ ниидэн, хаанашье оншоод ябабашье түрэл нютагаа, гэр бүлэнэрөө һанажа ябадаг бэшэ аал!

Үбгэн дарханай гурбан хүбүүниинь Эсэгэ ороноо хамгаалагшад байна. Мүнөө армиһаа табигдаһан Петрһоо гадна тэрэнэй Евгений, Леонид гэжэ хоёр хүбүүд мүнөө үедэ Улаан Армиин зэргэдэ ябана. Евгений лётчик-штурман.

Василий Терентьевичын хүбүүд бултадаа гансал дайн байлдаан дээрэ эрэлхэг баатарнууд ябаа бэшэ, харин тэрэнэй хүбүүниинь ажал хүдэлмэриин гайхамшаг жэшээ үзүүлдэг байна. Тэрээнэй хүбүүн Николай паровоз бүридхэдэг цехын механик юм. Николай болбол өөрынгөө ажал хүдэлмэридэ хододоо эсэгээ һажаан, өөрынгөө үйлэдбэриие инаглан энхэрхэ, эсэшэ сусашагүйгөөр хүдэлмэрилжэ шадаһан байна. Тэрэнэй хүрьгэн болбол паровозо-бүтээлгын завод дээрэ стахановска ажалай эхи табиһан хүн болохолоороо хүдэлмэрилшэнэй дунда ехэхэн алдартай хүн байна. Николай Васильевич болбол манай ороной агууехэ индустриальна держава болон ургажа эхилһэн түрүүшын Сталинска табанжэл соо ажаүйлэдбэридэ хүдэлмэрилжэ эхилһэн байгаа. Тэрээнэй эхэнэр Александра Дмитриевна болбол багша юм.

Үбгэн дарханай ехэ басаганиинь дайнай жэлнүүд соо заводой технолог боложо шадаһан байна. Тэрэнэй хүрьгэн Александр Васильевич Косов болбол дээдэ мэргэжэлтэй слесарь мүн. Тэрэ хадаа ажал хүдэлмэридөө 300 процент нормоо дүүргэдэг байна.

Бэрэнь, Степанида, мүн эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай фронтдо ябалсаһан байха юм. Энэ хадаа Степановай бүлын нэгэн член мүн байна.

Студентка Тамара болбол энэ бүлэ соо эгээ залуу һунгагша мүн. Василий Терентьевичын аша басаган Тамара хадаа мүнөө анха түрүүн голосовалһан байна.

Үбгэн дархан Степановай гэр бүлын хүнүүд болбол советскэ гражданинууд ябаһан арюун уялгаяа дүүргээд, гэртээ ерэжэ үргэн ехэ столоо тойрон агууехэ баярайнгаа һайндэрые найрлажа һуунад.

И. ТУГУТОВ.

Партийнабэшэ эдибхитэд—парторганизациин тулгуури мүн

«Большевигүүдэй хүсэн, коммунистнуудай хүсэн хадаа тэдэнэрэй манай партиие олон миллион партийнабэшэ эдибхитэдээр тойруулжа шададаг ябадалда байна» гэжэ манай большевистскэ партиин вождь нүхэр Сталин заһан байгаа.

Хэрбээ партийна эхин организацинууд өөһэдынгөө хүдэлмэринүүд дээрэ амжалтануудые түйлахые хүсөө һаа, тэдэнэр өөһэдынгөө үргэн нийтэ эдибхитэдээр тойруулжа, тэдэнэрэй хэлэһэн үгые хүндэлэн шагнажа, тэдэнэрээр тулгуури хэхэ ёһотой болоно. Манай партийна эхин организаци болбол партийно-политическэ ба эмхидхэлэй хүдэлмэри хэхэдээ энэ сэсэ мэргэн заабариие гарай хүтэлбэри болгодогбди. Манай «Искра» колхоздо дайн сэрэгэй жэлнүүдтэ илангаяа эхэнэрнүүд ба үбгэдэй дундаһаа хэдэн арбаад эдибхитэн урагажа гараһан байха юм. Эдэнэр хадаа партиин хэрэгтэ үнэн сэхэ байжа, тэрэнэй заабариие хүсэндэнь хүргэлэг болоо. Партийна организаци болбол колхозоо большевистскэ, колхозниигуудаа баян шадалтай болгохо хэмжээ-ябуулгануудые хэхэдээ эдэ эдибхитэдые үргэнөөр хабаадуулдаг байна.

Шухала удхашанартай кампаниие ябуулхынгаа урда тээ бидэнэр энэ хүдэлмэриие шадамар бэрхээр ба түргэнөөр хэхын тулада, колхозниигуудай хүсые зүбөөр эмхидхэхэ зорилготойгоор түүхын түрүүндэ эдибхитэдээрээ зүблөө хэжэ энэ асуудалые шиидхэдэг заншалтай байнабди. Тиимэһээ үбгэдэй ба эхэнэрнүүдэй суглаа үнгэргэдэг болообди. Үнгэрэгшэ жэлдэ бидэнэр эхэнэрнүүдтэй 5 дахин, үбгэдтэй 3 дахин суглаа үнгэргэһэн байгаабди. Энэ суглаанууд хадаа манда ехэхэн туһаламжа үзүүлбэ. Юундэб гэхэдэ тэндэ хабаадалсагшад тарилга, үбһэ хуряалга ба таряахуряалгые үнгэргэхэ хэрэгтэ өөһэдөө эдибхитэйгээр хабаадалсахаһаа гадна, артелиингаа бүхы членүүдые энэ хүдэлмэридэ эмхидхэжэ шадаһан байгаа.

Бүхы колхозниигуудай дунда өөрынгөө шэн зоригто ажалаараа хүндэтэй болоһон үбгэн колхозник Сергей Ермолаевич Трифонов манай парторганизацида ехэхэн туһаламжа үзүүлжэ байдаг юм. Тэрэшэлэн үндэр наһатай колхозник Н. Павлов гэгшэ хүдэлмэриин түсэб зохёохдо мүн лэ үнэтэй зүбшөөл үгэһэн байгаа. Эдэнэр хадаа тарилга хэхынэй урда тээ ямар культурые хаана тарихаб, хайшан гэжэ харууһалхаб гэхэ мэтын заабари үгэхэһөө гадна һубаг канава сэбэрлэжэ таряалангай ба сабшалангай газарые өөһэдынгөө хүсөөр уһалһан байха юм. Мүн тэрэшэлэн 70 наһатай колхозник Кирилл Комиков болбол тоног заһабарилха хүдэлмэридэ 6 үбгэдые элсүүлжэ, таряахуряалгын үедэ 111 комплект тоног эрхим һайнаар заһабарилжа үгөө һэн. Тэрээнтэй хамта манай колхозой үбгэд таряахуряалгада эдибхитэйгээр хабаадалсаха зүүрээ шанарые шалгагшад боложо зарим гээлтэтэйгээр хуряагдаһан газарнуудай колос суглуулха хүдэлмэри эмхидхэһэн байгаа.

Нёдондо жэлдэ манай артелиин член нүхэр Сергей Трифонов гэгшэ фронтһоо бусажа ерээд үргэн нийтэ колхозниигуудай дунда агитационно-ойлгуулгамжын хүдэлмэриие үргэнөөр хэдэг эдибхитэй агитатор болоһон юм. Энэ нүхэр хадаа газетэнүүдтэ тунхаглагдаһан һонин зүйлнүүдые колхозниигуудта уншажа үгэхэһөө гадна немецүүдтэй хайшан гэжэ тэмсэжэ советскэ газар дайдые сэбэрлэһэн тухай, Улаан Армиин боецууд ба командирнуудай героическа тэмсэл тухай, манай орондо немецко-фашистска эзэмдэгшэдэй ушаруулһан гай гамза тухай өөрынгөө нюдөөр хараһан баримтануудһаа жэшээ абажа хэлэжэ үргэн нийтэ колхозниигуудые һонирхуулдаг байгаа.

1945 ондо урьһаламжа тараахы үедэ энэ кампани манай колхоз соо түрүүшын үедэ хангалтагүйгөөр ябажа байһан юм. Тиихэдэ нүхэр Сергей Трифонов гэгшэ колхозниигуудай хамтын суглаан дээрэ иигэжэ мэдүүлээ һэн:

—Немецүүдые сохихо хэрэгтэ Улаан Армидамнай буу зэбсэг һомо хэрэгсэл хэрэгтэй байна. Тиимэһээ би өөрынгөө нөөсэлгэһөө 1.000 түхэриг сэбэр мүнгөөр оруулнаб,—гээд, бүхы колхозниигуудые жэшээ абахые уряалһан байгаа. Тиихэдэнь тэндэ байһан бүхы колхозниигууд энэ дурадхалыень үнэн зүрхэнһөө һайшаажа баранхаа урьһаламжа захиһан бэлэй.

Үнгэрэгшэ үедэ манай колхоз соо эхэнэр эдибхитэн олоор ургажа гараба. Жэшээлхэдэ М. Комикова, О. Бурдуковская, М. Антонова, А. Трифонова, А. Зайцева болон бусад колхозойнгоо ажал-ябуулгада эдибхитэйгээр хабаадалсадаг болоо. Нүхэр О. Бурдуковская гэгшэ большевистскэ партиин зэргэдэ элсүүлэгдэбэ. Мүнөө М. Антонова гэгшэ бригадираар, Трифонова ба Зайцева гэгшэд ферманүүдые даагшадаар дэбжүүлэгдээд, даалгабарита хүдэлмэреэ жэшээтэ һайнаар дүүргэжэ байнад. Эдэнэрэй хүтэлбэридэг бригада болон ферманүүдтэ ажалай жаяг зарлал һайжархаһаа гадна бүхы хүдэлмэриинь эмхитэй гуримтайгаар ябуулагдажа, урдань гээгдэжэ ябаһан ферманүүд мүнөө колхоз соогоо бэшэ, харин аймаг соогоо түрүү ферманүүдэй нэгэндэ тоологдодог болоо.

Парторганизациин шухала хэмжээ-ябуулгануудые хэхэдэнь тэрэнэй эдибхитэй туһалагшанар боложо комсомолецууд хүдэлмэрилнэ. Манай колхоз соо хамта 24 комсомолец бии. Эдэнэр партийна-политическэ ба агитационно ойлгуулгамжын хүдэлмэри арад нийтын дунда эдибхитэйгээр хэдэг байна. Мүнөө СССР-эй Верховно Соведтэ һунгалтануудые хэхэ бэлэдхэл боложо байхада эдэнэр илангаяа эдибхитэйгээр хүдэлмэрилээ.

Манай партийна эхин организаци болбол энэ олон тоото эдибхитэдтэй халуун барисаатай боложо, тэдэнэрые өөрынгөө хүдэлмэри дээрэ тулгуури болгожо шадаһанайнгаа ашаар үнгэрэгшэ 1945 ондо ажахын зорилгонуудые амжалтатайгаар шиидхэжэ шадаһан байгаабди. Абаад үзэхэдэ малажал үсхэбэрилхэ гүрэнэй түсэбые колхознай адуу мориндоор 193 процент, эбэртэ малаар 106 процент, хони ямаадаар 137 процент дүүргэһэн байгаа. Үнгэрэгшэ жэлэй туршада нэгэтье толгой мал гээлтэ хоротодо оруулагдаагүй һэн. Тэрэшэлэн үбэлэй сагта дүүрэн хүрэхэ үбһэ тэжээл бэлэдхэһэн байгаа.

Мүнөө колхознай малай үбэлжэлгые жэшээтэ һайнаар үнгэргэжэ байхаһаа гадна ерэхэ хабарай тарилгада эршэмтэй бэлэдхэл хэжэ, машина зэмсэгүүдээ заһабарилжа ба эрхим һайн шанартай үрһэ хаажа байна.

А. ПАВЛОВА, Тарбагатайн аймагай «Искра» колхозой партийна эхин организациин секретарь.

Алдар түүхэдэ орохо документ

1946 оной февралиин 9-дэ Москва городой Сталинска һунгуулиин округой һунгагшадай һунгуулиин урда тээхи суглаан дээрэ нүхэр И. В. Сталинай хэлэһэн түүхэтэ үгые Заготсенын базын хүдэлмэршэд, албахаагшад болон гэрэй эзэн эхэнэрнүүд радиогоор шагнаһаншье болбол «Бурят-Монгольская Правда» газетэдэ толилогдохотойнь хамта бүгэдөөрөө митингдэ сугларба. Энэ митинг дээрэ нүхэр К. Тумурова тус үгые тодо һайнаар уншаба.

Нүхэр Сталинай хэлэһэн үгые шагнаһанайгаа һүүлээр манай коллектив болбол ажал хүдэлмэриингөө амжалтануудые, дутуу дунлануудые тэмдэглэжэ, саашанхи зорилгонууд тухайдаа хөөрэлдэжэ, элируулэгдэһэн дутуунуудаа дары усадхаха нэгэн хүсэлэнтэйгөөр хүдэлмэрилжэ байнабди.

—Би 73 наһатай болооб. Нүхэр Сталинай хүтэлбэреэр манай ороной бүхы арадууд алдарта Улаан Армияа сухарашагүй зоригоор, дайшалхы буу зэбсэгээр зэбсэглэжэ, харата муухай дайсануудаа дарража, зол жаргалай амгалан байдалда хүрэжэ ерээд байнабди. 1941 ондо инвалид байһан аад, дайнай эхилхэдэ нүхэр Сталинайгаа уряагаар үбшэнөөшье мартажархёод лэ үбһэнэй базада складуудые даагшаар хүдэлмэрилжэ эхилээ һэм. Мүнөөдэр хүртэр энэ хүдэлмэри дээрээ байнаб.

—Нүхэр Сталинаймнай хэлэһэн үгэ хадаа һэргээн бодхоолгын табанжэлэй түсэбые амжалтатайгаар дүүргэхэ, советскэ ороной ба бүхы дэлхэйн арадай зол жаргалта коммунистическэ байдалда орохо замые гэрэлтүүлэн харуулһан документ гээшэ,—гэжэ У. М. Гончиров мэдүүлбэ.

Удаалан үгэ хэлэгшэд болбол нүхэр Сталинай хэлэһэн үгэдэ харюу болгон Улаан Армиингаа һайндэрые эрхим бэлэгтэйгээр угтахые уряалба.

А. СЛИНОВ.

Нэгэн хүн шэнгеэр голосовалба

ХЭЖЭНГЭ. (Телефоноор абтаба). СССР-эй Верховно Соведэй һунгалтануудые Хэжэнгын аймагай эрэгтэй эмэгтэй бүхы һунгагшад политическэ үндэр дэбжэлтэтэйгээр үнгэргэбэ.

Үглөөнэй 6 часта, «Зургаанай зам» гэжэ колхозой дэргэдэ бии болгогдоһон № 37 һунгуулиин участогай бүхы һунгагшад нэгэн хүн шэнги эдибхитэйгээр ерэжэ һунгалта хэбэ. Тус участогай һунгагшад үдэрэй 12 часта 100 процент голосовалһан байгаа.

Эгээн түрүүн энэ участогта 77 наһатай колхозник нүхэр Жамсаран Балданов голосоо үгөөд, омогтой хүхюунээр иигэжэ мэдүүлбэ:

—Би үндэр наһатай үбгэн хадаа урданай хүндэ байдал һайн мэдэнэб. Тиихэдэ баяд ноёдой түлөө голосовалха ёһотой байгаабди. Мүнөө арад зонойнгоо амгалан байдалай түлөө, арадай эрхим хүбүүд басагадай түлөө, агууехэ Сталинай түлөө голосоо үгэхэдөө досоом угаа ехээр баярлана. Эдэ хүбүүд, басагадтаа арад зоной амгалан тайбан ажабайдалые һайжаруулха хэрэгтэ ами бэеэ хайралан, гамнангүй ябаарайгты гэжэ захиха байнаб—гэбэ.

Үдэрэй 12 час болоод байхада Энгельсын нэрэмжэтэ ба «Октябрь» колхозуудай бүхы һунгагшад 100 процент голосовалжа дүүргэһэн байгаа.

Мүн Дээдэ-Хэжэнгын участогай һунгагшад айхабтар ехэ политическэ үндэр дэбжэлтэтэйгээр ерэжэ, голосовалаа. Эгээд түрүүлэн залуу һунгагшад нүхэд О. Н. Цыбжитов, В. Иванова гэгшэд голосуудаа үгэбэ.

«Манай ажал» колхозой һунгагшад 6 час болоогүй байхада бултадаа һунгуулида ерэбэ. Үбгэд хүгшэд эндэ түрүүлэн голосовалба. Эгээн түрүүн 91 наһатай Бальжит Намжилова гэгшэ һунгаба.

Ц. Д. ДАМДИНЖАПОВ.

99,99 процент хабаадаба

КЫРЕН. (Телефоноор абтаба). Түнхэнэй аймагай бүхы ажалшад бүгэдэ-арадай һайндэр СССР-эй Верховно Соведэй һунгалтада айхабтар ехэ эдибхитэйгээр хабаадалсаба. Тус аймагай һунгагшадай 99,99 процент хабаадаба.

Бүхы участогуудаар үглөөнэй 4—5 часта һунгагшад олоороо сугларһан байгаа.

Таһархайн һунгуулиин участогта һунгагшад нэгэн хүн шэнги эдибхитэйгээр ерэжэ, голосовалба. Эндэ эгээн түрүүн 99 наһатай, колхозой эрхим стахановец нүхэр Команрин голосовалба.

Кыренэй участогта эгээн түрүүн 1905 онһоо ВКП(б)-гэй член, хуушанай революционер нүхэр Руних голосоо үгэбэ.

Охор-Шэбэрэй участогай һунгагшад үүр сайхаһаа урид һунгаха газартаа сугларһан байна. 90 наһатай П. Мантуев, удаань 84 наһатай А. Цыренов гэгшэд түрүүшын бюллетеньнүүдые абажа, коммунистнууд ба партийнабэшэ хүнүүдэй блогой кандидадуудай түлөө голосуудаа үгэбэ.

Богогорхоной һунгуулиин участогта аймагай түрүү колхозуудай нэгэнь болохо Ворошиловай нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Абушеев колхозойнгоо бүхы членүүдтэй голосовалба.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВ.

СССР-ай Верховно Советэй һунгалтануудые хэхэ бэлэдхэлэй үеэр Улан-Удэ городой 7-дохи участогай һунгагшадай дунда Бурмонторгын парторганизациин агитаторнууд һайнаар худэлмэрилжэ гараа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (баруун гар талаһаа): Н. Т. Скворокина, М. Я. Левицкая, агитколлективэй хүтэлбэрилэгшэ Э. И. Бомштейн гэгшэд.

И. Красавцевай фото.

Улаантугта коллектив

Һунгуулиин урда тээхи социалистическэ мүрысөө бүхы худэлмэришэдэй, инженерно-техническэ худэлмэрилэгшэдэй дунда үргэнөөр дэлгэрүүлэн, үйлэдбэриин гайхамшагта-амжалтануудые туйлаһан, ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой обкомой ба Совнаркомой дамжуулгын Улаантуга Горхоной дистанциин коллектив болбол мүнөө алдарта Улаан Армиин һайндэрые эрхим бэлэгтэйгээр угтахые бэлэдхэжэ байнад.

Һунгуулиин урда тээ, ВКП(б)-гай Центральна Комитедэй хандалгада харюу болгон СССР-ай Верховно Советэй һунгуулиин үдэртэ бэлэг болгон бүхы худэлмэришэдэй, албахаагшадай, инженерно-техническэ худэлмэрилэгшэдэй гэрэй эзэн эхэнэрнүүд ба үбгэд хүгшэдэй хабадалгатай воскресник эмхидхэгдэбэ. Тиин энэ воскресникдэ хабаадаһан 200 гаран худэлмэрилэгшэд болбол нэгэ үдэрэй турша соо 1000 гаран шпал бэлэдхэһэн, түмэрзамай линии дээрэһээ мульһэ, саһа арилгаһан ба бусад худэлмэринүүдые хэһэн байна.

Энэ воскресниктэ парторганизациин ба комсомольско организациин активууд олоороо хабаадажа, худэлмэришэдэй дунда листовконуудые гаргаһан, хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэһэн байна. Һаяхан армиһаа табигдажа ерэһэн нүхэр Л. Семенов гэгшэ воскресникдэ хабаадажа 6 дахин, нүхэр М. Вещников—3,5 дахин, гэрэй эзэн эхэнэр нүхэр А. Ишук—2 дахин ажалай даалгабарине дүүргэһэн байнад.

Үнгэрһэн социалистическэ мүрысөөнэй дүнгүүдые гаргахада Горхоной дистанциин коллектив болбол түмэрзамай харгын заһабарине 104 процент, рельс һэлгэлгын түсэбые 149 процент, рельс заһабарилгын түсэбые 130 процент, рельс хадалгын түсэбые 120 процент дүүргэбэд. Энэ амжалтанууды түс дистанциин коллективүүд болбол социалистическэ мүрысөөнэй уряалаар худэлмэрилэн, ажалай эмхидхэлые зүбөөр табижа, худэлмэришэдэй ба албахаагшадай ажалай бүридхэлые һайжаруулжа шадаһан дээрэһээ туйлаһан байнад.

Мүнөө Горхоной дистанциин коллективэй дунда, илалтаар ба алдар суугаар социалистическэ Эхэ ороноо алдаршуулһан баатарлаг Улаан Армиингаа һайндэрые угтажа, урда тээхи социалистическэ мүрысөөе улам үргэнөөр дэлгэрүүлбэ.

Энээнэй урда тээ бусад участогуудһаа ажалай талаар хожомдожо ябаһан 14 дэхи участогай коллектив мүнөө энэ мүрысөөнэй ажлаар түрүүлэгшэдэй эгнээдэ гаража, ажал хүдэлмэриингөө талаар 2-дохи һуури эзэлһэн байна.

Дистанциин бүхы участогууд дээрэ энэ үедэ, 1946 оной февралиин 9-эй үдэр Москва городой Сталинска һунгуулиин округой һунгагшадай һунгуулиин урда тээхи суглаан дээрэ нүхэр И. В. Сталинай хэлэһэн үгые шудалан үзэлгэдэ зорюулагдаһан митингнүүд үнгэргэгдэһэн ба мүнөө бүхы худэлмэришэдэй, албахаагшадай, инженерно-техническэ худэлмэрилэгшэдэй, гэрэй эзэн эхэнэрнүүдэй, хүгшэд үбгэдэй дунда нүхэр Сталинай элидхэлые уншалга ба шудалан үзэлгэ үргэнөөр ябуулагдажа байна.

Энэ митингнүүд, хөөрэлдөөнүүдтэ хабаадагшад болбол нүхэр Сталинай хэлэһэн үгэ халаа, манай Эхэ ороной ажалшан арадые коммунизмда абаашаха замые зааһан алтарма гэрэлтэ дайшалхы программа гээшэ гэжэ мэдүүлнэд.

Арадуудай агууехэ багша нүхэр Сталинайнгаа хэлэһэн үгэдэ харюу болгон, Улаан Армиин һайндэр болтор февраль һарынгаа ажалай түсэбые дүүргэхэ, өөһэдынгөө дистанциин түмэрзамые эрхим һайнаар хангажа, поездүүдэй ябалгые хурдадхаха, бригаданууддай ажалай бүтээсые улам саашадань ехэдхэхэ гэһэн уялгануудые бүхы коллективэйхин абаа.

Ж. ЖАМБУЕВ.

Немецкэ сэрэгэй гол ехэ гэмтэ ябадал хэгшэдые сүүдлэхэ Нюрнбергдэхи процесс

Февралиин 2-ой үглөөнэй заседани

НЮРНБЕРГ, февралиин 2. (ТАСС). Февралиин 2-ой трибуналай үглөөнэй заседани дээрэ французска гэмнэгшэ Эдгар Фор гэгшэ Люксембургда гитлеровецүүдэй хэһэн гэмтэ ажал-ябуулганууд тухай шэнжэн элирхэйлжэ дүүргэбэ.

Тэрэнэйнгээ һүүлээр французска гэмнэгшэ болбол Франци, Бельги, Голланди, Дани, Норвеги, Люксембургын суверенитедые гитлеровецүүдэй эбдэһэн тухай асуудалнуудта ороно. Немецүүд болбол эзэмдэһэн оронуудтаа тэдэнэй бэеэ даанхай байхые эбдэдэг байһан тухай элидхээд, энэ талаар немецкэ засагуудай хэһэн ажал-ябуулгын элдэб янзын формонуудые тоолоно. Гэмнэгшэ Фор гэгшые дурадхаһанай ёһоор сүүдтэ асуулта хэхын түлөө гэршэ Коос Форринк гэгшые дуудана. Тэрэ болбол голландец ба Голландиин социалистическэ партиин түрүүлэгшэ байһан хүн. Гэмнэгшын асуудалнуудта харюусахадаа Форринк болбол Голландида немецүүдэй эзэмдэһэн тухай, тэдэнэй гитлеровецүүдые Голландида командна тушаалда томилһон тухай, гэр бүлые яажа һандаргаһан тухай ба голландска залуушуулые духовноор забхайруулһан тухай хэлэнэ.

Голландиие эзэмдэн абаһанай һүүлээр немецүүд болбол ямаршье удаашалгагүйгөөр орон нютагые нацификацилха ажалые хэжэ эхилээ. Нацификацилха ябадал болбол ажабайдалай бүхы һалбаринуудай алишье талаар ябуулагдаа. Нацистнууд болбол бүхы албан газарнуудта фюрерствын ёһо журамые ябуулһан байна. Жэшээлхэдэ немецүүд болбол Голландиин профсоюзуудые хаагаагүй, тэдэнэр болбол манай профсоюзуудта өөһэдынгөө комиссарнуудые ябуулжа, «демократиин саг үе үнгэрөө!»—гэжэ мэдүүлһэн байгаа гэжэ гэмнэгшэ үргэлжэлүүлнэ.

Голландиин нацистнууд эзэмдэгшэдые дэмжэхэ гэжэ хэдышье оролдоо һаа, худэлмэришэдые өөһэдынгөө организацинуудта барижа шадаагүй байна.

—Нацистска заговорщигуудай Голландида хэһэн онсо жэрхэмшэгтэй гэмтэ ябадалай нэгэниинь хадаа еврейнүүдые хайра сэдьхэлгүйгөөр мүрдэһэн ябадал болоно гэжэ гэршэ мэдээсэнэ. Голландиин культурна ба олониитын ажабайдалда еврейнүүдэй хамагайнь эдибхитэйгээр хабаадалсажа байһаниинь эли байна. Голландида анха түрүүн антисемитизм байгаагүй гэжэ найдабаритайгаар хэлэжэ болоно. Немецүүд болбол анхан эзэмдэжэ эхилхэдээ еврейнүүдэй ойро хүрэхэгүйбди гэжэ найдуулһан байгаа. Гэбэшье еврейнүүдые алаха ябадал түрүүшын үдэрһөө эхилһэн байна. Еврейнүүд болбол университедүүдһээ ба бүхы гүрэнэй болон олониитын тушаалнуудһаа намнагдаһан байна гэжэ гэршэ мэдээсэнэ.

Еврей профессорнуудые немецүүдэй университедһээ намнахада голландска арад зон тэрээндэ эсэргүүсэһэн, Амстердамай худэлмэришэд забастовко хэһэн байна гэжэ гэмнэгшэ хэлэнэ. Нацистска системэ болбол бүдүүлиг хэрзэргы ба зэрлиг харанхы системэ байгаа гэжэ гэмнэгшэ хэлэнэ. Нацистнууд болбол Амстердамай бүхы еврейнүүд-хүгшэд, залуушуул, эрэгтэйшүүд ба эхэнэрнүүдые мэдэгдэхэгүй газарта хүсөөрөө ябуулһан байна.

Немецүүд болбол шажан мүргэлые мүрдэхэдөө эгээн эхинһээ церковьнуудые дүүрэн эзэлхые оролдодог байгаа гэжэ гэршэ Форринк хэлэнэ. Тэдэнэр болбол ямаршье шалтагаангүйгөөр церковиин албахаагшадые арестовалһан ба тэдэнэй зарим бусадые концентрационно лагерьта ябуулһан байна гэжэ гэршэ Форринк мэдүүлнэ.

Гэршэ Форринк гэгшые асуужа дүүргэһэнэй һүүлээр, французска гэмнэгшэ Фор болбол датска правительствые германшалха гэһэн тухай баримтануудые харуулгада оробо. Энэ элидхэлһээ мэдэхэдэ немецүүд болбол Данида дотолхоһоо үшөө урда тээ энэ оронһоо өөһэдынгөө һандаргаха заговорщическа ажал-ябуулгые ябуулдаг байба гэжэ мэдэгдэнэ. Дайнай урда тээ энэ ажал болбол гитлеровскэ пропагандаар ябуулагдадаг байһан, Даниие немецүүдэй эзэлһэнэй һүүлээр Даниие нацификацилха тушаа зорюулагдаһан организационно хэмжээ-ябуулгануудые ябуулһан байна.

Даниие германшалха тухай документнүүдые харуулгын эсэс февралиин 4 хүртэр хойшолуулагдаба.

Февралиин 4-эй үглөөнэй заседани

НЮРНБЕРГ, февралиин 4. (ТАСС). Февралиин 4-эй Трибуналай үглөөнэй заседани дээрэ французска гэмнэгшэ Эдгар Фор болбол гитлеровецүүдэй эзэмдэһэн Баруун Европын оронуудта германшалгые ябуулһан хэрэгтэ немецкэ сэрэгэй гол ехэ гэмтэ ябадал хэгшэдэй зэмэтэй байһаниие элирхэйлһэн баримтануудые харуулжа үргэлжэлнэ.

Фор болбол 1943 оной июньдэ Берлиндэ болоһон «германска газар дайдые» шэнжэлхэ обществын зүблөөн тухай Трибуналай анхаралые хандуулна. Энэ зүблөөндэ СС-тэнэй хүтэлбэрилэгшэд хабаадалсаһан байгаа. Гэмнэгшэ болбол энэ протоколдо Дани тухай бэшэгдэһэн бүлэгые уншана. Энээн соонь хэлэгдэһэнэй ёһоор, Зүүн Фронтдо ябуулха гэжэ датчануудһаа бүридэһэн корпус бии болгохо гэһэн проектые нютагай фашистска партиин хүтэлбэрилэгшэ Клаусен гэгшэ һайшааһан байна. Немецкэ дипломадууд болбол булимтаран абаха гэһэн германска политикые хэрэг дээрэнь ябуулагшад байба гэжэ гэмнэгшэ Даниин жэшээгээр тодоруулна. Һүүлээрынь Эдгар Фор гэгшэ Норвеги, Голланди ба Бельгиин тушаа хэлэгдэһэн протоколой бүлэгые уншана, тиихэдээ тэрээн соонь «германска газар дайда» гэгдэһэн нэрэ соо Европын баруун зүгэй бүхы эдэ оронууд ба Дани оруулагдаһан байха ёһотой байгаа гэжэ тэмдэглэнэ. Һүүлээрынь Норвегиие ба Голландиие германшалха тухай асуудалда орожо, эдэ оронуудые эзэмдэн абаха ба германшалха гэһэн арга маягуудые хэлэнэ. Эдэ хоёр оронуудта байһан нютагай гитлеровскэ ... бол гитлеровецүүдэй засагта ... эзэмдэгшэдэй эдэ оронуудые ... хада туһалһан байна, гэжэ ... бэ.

Гэмнэгшэ Фор болбол Баруун ... эзэмдэгдэһэн оронуудта эдэ орон... һуугшадые олониитын эрхэ ... һаха тухай гитлеровскэ засаг... гаһан хэдэн олон приказуудые ...

Французска гэмнэгшэ Фор ... хэлэлгээр үглөөнэй заседани ...

Февралиин 4-эй үдэшын заседани

НЮРНБЕРГ, февралиин 4. (ТАСС). Трибуналай февралиин 4-эй үдэшын заседани дээрэ Бельгиин Лувенскэ университедэй профессор Ван Дер Эссен гэгшэ мэдүүлгэ үгэбэ.

Лувенскэ библиотекэ болбол Европын хамагай һайнуудай нэгэниинь байһан байна гэжэ гэршэ мэдүүлнэ. Энээндэ хэдэн олон манускриптнууд ба XVII ба XVIII зуунай үеын номууд хадагалаатай байһан юм. 1940 онһоо эхилээд энэ библиотекые немецкэ арми һандаргажа ба дээрмэдэжэ эхилһэн байна. 1940 оной майн 17-ой һүни германска артиллериин буудаһанай һүүлдэ Лувенскэ библиотекэдэ гал түймэр боложо, үглөөгүүр болтор үргэлжэлһэн байна гэжэ гэршэ хөөрэнэ. Английска сэрэгүүдэй городые орхиһон хойно немецкэ сэрэгүүд городто үшөө ороогүй байхадаа городые артиллереэр буудажа байһан үедэ түймэр болоһон байна. Энэ үедэ 42 самолёттой эскадрилья библиотекэ дээгүүр ниидэжэ, тэрээниие бомбодоһон байна.

Та дээдэ һургуулиин профессор болохо тула һургуулида зааха хэрэгтэ немецүүдэй оролсожо байһан тухай хэлэжэ шадаха гү?—гэжэ гэршэһээ гэмнэгшэ асууна

Гэршэ:—Немецүүд болбол хамагай түрүүндэ доодо ба дунда һургуулинуудай һуралсалда оролсоһон байна ... хэдэн номуудые хориһон байна ... даашад ба магазинай эзэдэй ... хые зүбшөөрэхэдөө немецүүдтэ ... гүй гэгдэһэн хуудаһануудые ... хээд худалдаха гэһэн байна. ... болбол дээдэ һургуулинуудта ... тон элеэр оролсоһон байна.

Гэршые асууһанай һүүлээр, ... үгэ хэлэлгые үргэлжэлүүлһэн ... Фор болбол Франциддахи герман... гууд (сэрэгэй командовани, ... ба полици) болбол французска ... скэ ба экономическа байдалда ... ба гүнзэгыгөөр оролсохо ябадал... харилсаатайгаар хамтаржа ... байна гэбэ.

Һүүлээрынь гэмнэгшэ болбол ... пузска гэмнэлтын гурбадахи ... дорхонлоол духовно байдалые ... ха гэхэ гү, али пропаганда ... далда ороно.

Немецүүд Францида орохо... сүтлаа хэхые, обществонуудые, ба бусад юумэнүүдые хори... тайлбарилан хэлэхэдэ гитлеровскэ ... гандые ябуулхада һаад болохо ... гааб, тэдэниие бүлтыень ... байба гэжэ Фор тэмдэглэнэ.

Февралиин 5-ай үглөөнэй заседани

НЮРНБЕРГ, февралиин 5. (ТАСС). Трибуналай февралиин 5-ай үглөөнэй заседани дээрэ французска гэмнэлтын түлөөлэгшэ Эдгард Фор гэгшэ Франциида ба Баруун Европын оронуудта эзэмдэлгын үе соо гитлеровецүүдэй ябуулһан гэмтэ пропаганда тухай баримтануудые хэлэжэ эхилнэ. Өөһэдынгөө пропагандын далайсые хангахын тула гитлеровецүүдэй ябуулһан хэмжээ-ябуулгануудые элирхэйлһэн баримтанууд тухай гэмнэгшэ нэгэ доро хэлэнэ. Немецүүд болбол эзэмдэһэн территори дээрэ гитлеровскэ идейе пропагандировалхын тула ном, хэблэл, кино ба тэрэшэлэн радио ашагладаг байһан байна.

Гитлеровскэ засагууд болбол Баруун Европын эзэмдэһэн оронуудай территори дээрэ өөһэдынгөө бүхы пропагандистска ажал-ябуулгые хэлбэришэгүй... даг байгаа. Энэнь халаа ... нютагай засагуудта бэелүүлһэ... даһан бүхэли системэ байһан ... рин ударидаха ябадалынь Гер... даада хэрэгүүдэй министерство ... скэ пропагандын министерств... хоорондо байгуулһан хэлсээнэй ... дээрэ бэелүүлэгдэдэг байгаа.

Худал хуурмаг ба хардалга... немецкэ пропагандын жэшээ... н... һүүлээр, гитлеровскэ за... дай гэмтэ ябадалайнгаа зорил... хын тула немецүүдэй энэ ... ябуулһаниие батлаһан доку... харуулна.

Нигээд Трибуналай феврал... үглөөнэй заседани хаагдаһан ...

САГАЙ УЛАРИЛ ТУХАЙ

* *

ДЗЕРДЗЕВСКИЙ, физико-математическа наукануудай доктор

* * *

Хэнэйшье мэдэхэер, сагай уларилай байдал болбол хододоо түргэн түргэн ба гэнтэ хубилжа байдаг. Заримдаа, нэгэ үдэр соо тэнгэри хэдэн дахин сэлмэжэ ба бүрхэжэ байдаг. Нүгөө заримдаа, хэдэн хоногто хура ороод, зогсожо үгэдэггүй. Үгышье һаа, үни удаан саг соо нэгэшье дуһал бороон орохогүй болёод, ган болодог байна...

ҮГЛӨӨ ЯМАР ҮДЭР БОЛОХОБ?

Энэ асуудалда һанаагаа табидаггүй хүнүүд тоншье үсөөн байха юм. Ушарынь хадаа, хүнэй бүхы ажал худэлмэри, мүн арадай ажахын бүхы һалбаринууд хадаа сагай уларилтай ехэхэн холбоотой байха юм. Илангаяа хүдөө ажал сагай уларилай байдалтай ехэхэн нягта холбоотой байдаг. Һайн ургаса абахын түлөө наранай гэрэл, дулаан элшэ ба бороо хура шухала хэрэгтэй байхаһаа гадна, эдэ бүгэдэ саг хэм соогоо болоходо байжань шухала байна.

Гэбэшье, мүнөө үедэ үндэр ургаса болбол сагай уларилһаа дулдыдахань улам бүри бага болоожо байха юм. Хүнүүд болбол сагай уларилай зохисотой байдалые һайнаар хэрэглэжэ шададаг болоһон ба зохидгүй сагай уларилтай амжалтатайгаар тэмсэжэ һураһан байна. Жэшээнь, эрхим һайн ургаса абахын түлөө үбэлэй сагта таряанайгаа газар дээрэ саһа тогтоожо, хүрьһэн доторхи шииг нойтые хамгаалан ехэ болгодог ба тусхай һайнаар газараа элдэдэг, ганхагүй хүрэнгэ орооһо тарюдаг гэхэ мэтэ болонхой гэбэшье, сагай уларил саашадаа ямараар эрьехээ байһыень уридшалан мэдэдэг байбал, бүришье ехэ амжалта туйлагдаха байһаниинь мэдээжэ.

Сагай уларилые уридшалан мэдэжэ шададаг болохын түлөө тэрээнэй юун дээрэһээ хубилжа байдагыень мэдэхэ хэрэгтэй байна. Хүн зонууд болбол сагай уларилые эртэ сагһаа хойшо шэнжэлһээр ерэһэн байха юм. Сагай уларил тухай тусхай наука бии гэбэл, тэрэ хадаа метеорологи гэжэ нэрэтэй юм.

Метеорологи болбол сагай уларилай хубилалтын гол законуудые тодолон гаргаһан ба эдэ законууд хадаа физическэ законууд мүн гэжэ харуулһан байна. Тиимэдэ метеорологи болбол сагай уларил тухай урдын мунхаг үзэгдэлнүүдые бодото эрдэмээр һэлгэһэн байна. Гэбэшье, элдэб үнгын тэмдэг ёронуудта этигэхэ мухар һүзэг мүнөөшье ушардаг ба энэ болбол эртэ сагай балар барга үедэ оршон тойрон болоожо байһан байгаалиин үзэгдэлнүүдэй ушар шалтагаание ойлгожо шадахагүй дээрэһээ тэрээниие бурхан тэнгэри ба газар уһанай эзэдэй һанаагаар болоожо байдаг юм гэжэ һанадаг харанхы сагай үзэгдэлнүүд мүн болоно. Наука болбол тэдэ еро тэмдэгүүдые тон олоп дахин ба наринаар шалгажа үзөөд, эдэ зүн тэмдэгүүд болбол сагай уларилтай ямаршье холбоогүй байһаниие харуулжа, тэрээгээр сагай уларилые уридшалан мэдэхэ аргагүй гэжэ тодолһон байха юм.

ҮНЭН БОДОТО ДЭЭРЭ САГАЙ УЛАРИЛ ЯМАР ШАЛТАГААНҺАА ХУБИЛЖА БАЙДАГ БАЙНАБ?

Газар дээрэхи сагай уларил ба газарай бүмбэрсэгые тойрон байгаа агаар доторхи бүхы үзэгдэлнүүд болбол халуун хүйтэн хоёрой тэмсэл харшасалдаан дээрэһээ гаража байдаг байна. Газарай агаар дотор дулаа үгэдэг юумэн гансахан наран байха юм. Гэбэшье, наранай гэрэл болбол агаарые сүмэрэн нэбтэ гаража газарай хүрьһые дулаасуулжа байдаг байна. Тиимэдэ агаар болбол сэхэ наранһаа дулаасадаг бэшэ, дороһоо өөдэ газарһаа дулаасадаг юм. Ушар тиимэ дээрэһээ хада өөдэ гү, али самолёдоор дээшээ гараха бүримнай хүйтэн болохогынь мэдээжэ. Өөдэ гарахадаа бидэнэр заахан тэды наранда дүтэлдэг байшье агаарые дулаасуулжа байгаа газарһаа ехэхэн холододог байнабди.

Газарай бүмбэрсэгэй али бүхы хубинь, нэрлэбэл, уһан далай, ой модон, үргэн тала, сүл губи, хада уула,—эдэ халаа адли тэгшэ дулаасадаг гү? гэбэл, тиимэ бэшэ. Хуурай газар тон түргэн халадаг ба мүн баһа түргэнөөр хүрэдэг байна. Уһан болбол тон удаан халадаг ба мүн баһа тон удаанаар өөрынгөө дулаание табидаг байха юм. Ой модон ба тала газар болбол хуурай шулуун хүрьһэнһөө багаар дулаасадаг байна. Тиимэдэ газар дээрэхи элдэб хубинуудынь ондо ондоогоор дулаасадаг ба ондо ондоогоор өөрынгөө дулаан элшые агаарта тараадаг байна. Жэшээлхэдэ, хойто ороной, Арктикын агаар хододоо хүйтэн байдаг, харин дулаан орондо, экватор дээрэ хододоо дулаан байдаг. зунай сагта хуурай газар дээрэ далайда орходоо үлүү дулаан байдаг байна, харин үбэлэй сагта далай дээрэ дулаан байдаг. Иимэдэ газарай атмосферын хуби бүхэн ондо ондоо температуратай байдаг байха юм.

Саашань хэлэбэл, газарай хүрһэн дээрэһээ агаарта гансахан дулаан элшэ таража байдаг бэшэ. Жэшээлхэдэ сүл хооһон элһэн губиин дээрэхи агаар болбол тооһон ба жэжэ элһэээр дүүрэдэг байха юм. Харин далай ба нуурнууд дээрэхи агаарта уһанай уурал ехэтэ шэнгэдэг байна. Ой ба үбһэ ногоотой талын дээрэхи агаар хуурай газар дээрэхи агаарта орходоо үлүү ехэ шиигтэй байдаг.

Тиимэ болохолоороо манай газар дээрэхи атмосферэ болбол угтаашье нэгэн адли байдаггүй байна. Жэшээнь, зунай сагта уһан далай дээрэ байһан агаар болбол хододоо тунгалаг һэрюун, шиигтэй ба хүндэ шахартай байдаг. Тиимэдэ энэ агаарые далайн агаар гэжэ нэрлэнэ. Харин газар дээрэхи агаар зунай сагта тон дулаан ба тооһо шоройгоор элбэг, мүн хуурай шахартай байха юм. Энээниие газар дээрэхи континентальна агаар гэжэ нэрлэдэг юм.

Тиимэдэ зунай сагта манай дээрэ нэгэ янзын агаар хэдэн үдэр соо хүдэлэнгүй байжа, нилээн ехэтэ дулаасаһан ба тооһотоһон байбал манай эндэхи сагай уларилай байдал халуун, хуурай, гандуу ба манаранти байхань мэдээжэ. Һүүлээрынь энэ агаар нүүн ошожо, һүүридань ондоо тээһээ жэшээнь, Арктикаһаа шэнэ агаарай масса ерэбэ гэлэй. Энэ агаар болбол холын хүйтэн далай дээгүүр ябажа, өөрөө хүйтэн, тунгалаг ба шииигтэй нойтон болоһон байха тула сагай уларилые гэнтэ ехээр хубилгаха байна. Гандуу хуурай байдалай орондо һэрюун ба хагсуутай саг болоожо, агаар гэнтэ тунгалаг болон холо харагдама болохонь мэдээжэ.

Энээн дээрэһээ харахада сагай уларилай байдал болбол мүнөө үедэ манай дээрэ ямар янзын агаар байһан ба ямар янзын агаар һэлгэлдэжэ байһан дээрэһээ болоно.

Яахадаа агаар нэгэ газарһаа нүгөө тээшээ нүүн ябажа байдаг юм? гэбэл, нэгэ агаарынь хүйтэн ба нүгөөдэнь дулаан дээрэһээ болоно.

Хүйтэн халуун хоёр агаар мүргэлдэхэдөө бэе бэетэйгээ хулхардаггүй байха юм. Тэрээнэй хоорондохи хилэнь хододоо өли тодо байдаг. Энээниие фронт гэжэ нэрлэнэ. хүйтэн агаар болбол дулаан агаарайнгаа доогуур шурган ородог байна. Дулаан агаарынь түригдэжэ өөдэ хөөрэдэг байха юм. Дулаан хүйтэн хоёр агаарай хагсаралдаан байһан энэ фронтын газарта сагай уларилай хубилалта илангаяа эридээр болодог ба ехэнхидээ хагсуутай байдаг байна. Тэрээнһээ гадна, фронт дээрэ агаарай ехэхэн эрьюулгэ бии болодог. Энээниие циклон гэжэ нэрлэнэ. Тиимэдэ циклоной ябажа байһан газарта сагай уларилай байдал ехэл тогтууригүй байдаг гэбэл, заримдаа жэжэхэн бороон үһээлэн орожо байтараа манаран дулаан болоожо, һүүлээрынь аадар мүндэр гэнтэ ородог ба гэнтэ сэлмэжэ хүйтэн болодог гэхэ мэтэ хубилжа байдаг зантай.

ХАЙШАН ГЭЖЭ САГАЙ УЛАРИЛЫЕ УРИДШАЛАН МЭДЭДЭГ ЮМ?

Тон түрүүн, манай дээрэ ямар агаар хайшаа ябажа байнаб, ямар шэнжэтэй агаар бэ, дулаан гү, хүйтэн гү, шииигтэй гү, али хуурай гү, хэр үни байхаб гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй. Хэрбээ энэ агаар үни тогтожо байха юм һаань, сагай байдал мүн лэ нилээд үни хубилхагүйнь мэдээжэ.

Тиибэшье, циклон болбол хэдэн зуун модон соо таража байдаг ба антициклон ба агаар болбол хэдэн мянган километр соо тогтон байдаг байха юм. Иимэдэ эдэ бүхы үзэгдэлнүүдэй онсо шэнжэнүүдые тодорхойлхын түлөө ехэхэн үргэн газар дээрэ мүнөө үедэ ямар уларил болоожо байһаниие мэдэжэ байха хэрэгтэй байна. Тиимэдэ, бүхы газарай бүмбэрсэг дээрэ сагай уларилые ажаглан хаража байдаг хэдэ мянган пунктнууд, метеорологическа станцинууд байгуулагданхай. Тэдэнэр өөһэдынгөө ажаглалтануудые тэрэ дары телеграфаар хажуудахи ехэ пунктнуудтаа дамжуулжа байдаг ба тэдэнь саашань радиогоор Погодын Центральна Бюродо дамжуулжа байдаг байха юм.

СССР дотор Москвагай прогнозой Центральна институт болбол иимэ центрнь мүн байна. Үдэр бүри эндэ бүхы Советскэ Союз сооһоо хэдэн арбаад мянган телеграммануд орожо байдаг ба хажуудахи оронуудһаа мэдээнүүд ерэжэ байдаг байна. Эдэ мэдээнүүдые абажа байһан метеорологууд болбол бүхы дэлхэй дээрэ мүнөө үедэ сагай уларил ямар болоожо байһаниие мэдэжэ байдаг байха юм.

Метеорологическа станци бүхэнэй мэдээнүүдые тэрэ дары географическа карта дээрэ тэмдэглэжэ байхадаа хаана хүйтэн, хаана дулаан, хаана бүрхэг, хаана бороотой, саһатай, һалхитай байһаниие дүүрэнээр хаража байхаһаа гадна, ямар агаар хайшаа, хэды шэнээн түргэнөөр нүүн ябажа байһаниие хаража байдаг байна. Сагай уларилай иимэ картануудые үдэр соогоо хэдэн дахин гаргажа байдаг байна. Тиимэдэ циклон ба антициклонуудай, агаарай нүүдэл харшалалдаануудые шэнжэлэн хаража, тэрээнэй хэды шэнээн хурданаар хайшаа ошожо байһаниие ажаглан мэдэжэ, ошожо ябаһан шэнэ шэнэ газарнуудтань сагай уларил ямараар хубилхыень мэдэжэ байдаг байха юм.

Сагай уларилые уридшалан мэдэхэ гээшэ тон бэрхэтэй хэрэг. Хада уланууд, сүл губинууд ба ой мод... бол илангаяа хуурай газарһаа ... орохо, далайһаа хуурай газар... —эдэ бүхы ябадалнууд бол... ниие шангадхажа ба бууруу... нэй ябасые хубилгажа, агаарай ... ха ба хүрэхэ ябадалыень онд... хубилгажа болохо байна. Энэ... һээ, орожо байһан бороо хү... шуурган гэхэ мэтэнүүд шангад... дажа болохонь мэдээжэ. Ии... уларилые уридшалан мэдэх... үсөөн бэшэ эндүүрэлнүүд ... гайхалтай бэшэ.

Мүнөө үедэ сагай уларил... үргэн район дотор гол түлэб ... дэн хэлэжэ шадаха байбашье, ... гэн пунктда аадар мүндэр ор... һыень мэдэхэ аргагүй байдаг. ... нэгэ городой нэгэ захадань ... шанга аадар орожо байхадань ... жуудань—наратай сэлмэг ба... нуудые бидэнэр али олон ... Энэ ушарые уридшалан сохо... лэжэ болохо юм гү? Үгы. ... ковско область дотор аадар б... байна гэжэ сохом мэдэж... байбашье, харин Москва ... рэ тэрэ аадар орохо гү, ... гү, тэрээниие хэлэхэ аргагүй ... Орожо болохо гэжэ хэлэхэһэ... тагүй.

Советскэ Союз дотор сагай ... албан болбол тон ехэхэн орг... байна. Энэ эмхи дотор сагай ... шэнжэлэн байдаг ба уридшал... байдаг хэдэн олон мянган хү... СССР дотор 6.000-һаа үлүү ... ческа станцинууд бии. Энээ... ба манай үргэн ороной бүхы ... өөрынгөө ажаглалта шэнжэл... байдаг байна. Прогнозой ... институтта үдэр бүри са... тухай 40 мянгаһаа дээшэ ... нууд орожо байдаг юм. Сагай ... уридшалан мэдэхэ ябадал б... ороной арадай ажахы ба обор... хабтар ехэ удхашанартай ба...

Харюусалгата редактор Ц. Г. ГАЛ...

РЕДАКЦИ ба ХЭБЛЭХЭ ГАЗАРАЙ АДРЕС, г. Улан-Удэ. ул. Ленина 35. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС, Улан-Удэ, Унэн). ТЕЛЕФОНУУД. ответ. редактора—23, АТС—1-80; зам. редактора—7-89; ответ. секретаря—3-23; отделов: партийно... и промышленности—7-89; сельского хозяй ства—6-03; писем и переводов—6-03 (2 зв.). объявлений 2-64 (2 зв.).

Е—00545. Типография Государственного газетного издательства при СНК БМАССР. Тираж ...